

Penger rett i statskassa

Mindre byråkrati, bedre prioritering, mer fattigdomsbekjempelse for hver krone. Omtrent slik er makroøkonomenes teori om effektene av å legge om bistand fra prosjekt- til budsjettstøtte. Men hvordan er virkeligheten? Bistandsaktuelt har besøkt Malawi og Tanzania.

Tema: Budsjettstøtte – side 6-8

Alarm – skogen forsvinner!

Side 20

bistandsaktuelt

fagblad om utviklingssamarbeid · nr. 10 · 2004

Vidar Helgesen.

Vil snakke fred med brutal gerilja

Side 3

DAC gir ris – og får kjeft

Side 4

Mindre bistand enn i 1963

Side 9

Bistand skal hindre legeflukt

Side 9

Frelimo mot seier i Mosambik

Side 16

Slik ser de ut, pillebeholderne fra legemiddel-giganten Merck som benyttes under Botswanas gigantiske kampanje for å gi medisin til hiv/aids-pasienter. Foreløpig deler Botswana regningen med bistandsgivere som Bill & Melinda Gates Foundation.

FOTO: SCANPIX/EPA/JON HRUSA

Hvem skal betale en Rolls Royce?

Tvil om Botswana vil klare å betale aidsmedisin-regningen

■ Det afrikanske landet Botswana er blant de landene i verden som er hardest rammet av hiv/aids. Samtidig er det også det landet som har kommet lengst i å prøve ut en storstilt utdeling av hiv/aids-medisiner til befolkningen.

■ Fra Botswana rapporteres det nå om positive effekter for enkeltindivider som er rammet av den alvorlige epidemien,

men samtidig begynner skepsisen å bre seg til hvordan det relativt velstående landet skal klare å følge opp økonomisk og ressursmessig på lang sikt.

■ – Botswana har valgt seg en «Rolls Royce-modell». Nå må man begynne å diskutere om dette er den riktige løsningen, sier kilder i bistandsmiljøet.

■ – Jeg tror ikke vi vil være i stand til å dele ut gratis aidsmedisiner i så stor skala i fremtiden. Om fem års tid er dette rett og slett ikke bærekraftig, sier Botswanas president Festus Mogae (bildet) til Bistandsaktuelt.

Side 10-11

Fattige kvinner kan tape

AV INGUNN IKDAHL OG ANNE HELLUM

DEBATT

Å SIKRE FATTIGE kvinners rettigheter står sentralt i norsk utviklingspolitikk. I oktober i år undertegnet utviklingsminister Hilde Frafjord Johnsen en avtale med tanzanianske myndigheter om et program om formalisering av de fattiges uformelle rettigheter i fast eiendom. Programmet, som ledes av utviklingsøkonomen Hernando de Soto, ser markedet som den viktigste mekanismen i bekjempelse av fattigdom.

Programmet, som er kjønnsnøtralt, synes å bygge på forutsetningen om at fattige kvinner vil dra samme nytte av en slik formalisering som menn. Forskning fra Tanzania og det østlige Afrika viser imidlertid at både den lokale bruk av jord og reguleringen av den, i høy grad er kjønnet. Erfaringen hittil har vært at det ofte er de uformelle normene som gjelder menns bruk, som slår igjennom ved formalisering. Dette understreker behovet for en modell og metode som erkjenner at makt og ressurser ikke er jevnt fordelt mellom fattige kvinner og menn, verken innen familien eller lokalsamfunnet.

En slik forståelse ligger til grunn for FNs kvinnekonvensjon. Konvensjonen, som er et rettslig redskap for utvikling, oppstiller en rekke krav som tar høyde for kvinners og menns ulike stilling i retten og samfunnet. Konvensjonen er ratifisert av både Norge og Tanzania. Norges menneskerettsbaserte utviklingspolitikk forutsetter at forhold som er sentrale for gjennomføringen av konvensjonens beskyttelsesstandarder vurderes i tilknytning til prosjektstøtte. Konvensjonen krever at kvinners rett til deltakelse skal sikres i utviklingsprosjekter. De kriterier som legges til grunn for formalisering av eiendom, må verken være direkte eller indirekte diskriminerende. Med hensyn til Sotomodellen er det av avgjørende betydning om metodene som skal fasiliterer formaliserings- og registreringsprosessen er egnet til å beskytte kvinner mot ikke bare direkte, men også indirekte diskriminering.

TANZANIAS NYE jordlovgiving, som ble vedtatt i 1999, tilfredsstillende i stor grad disse kravene. Den inneholder en diskrimineringsklausul som beskytter kvinner mot at sedvaner og praksis som vil stille kvinner og menn ulikt, legges til grunn ved registrering av eiendom. Ved desentralisering av myndighet til registrering av jordrettigheter på landsbynivå etablerer loven kvoter for å sikre kvinners deltagelse i tradisjonelt mannsdominerte organer. Jordreformen ble vedtatt i 1999 etter en mangeårig prosess som involverte bred folkelig deltakelse. Shivji-rapporten fra 1992 var basert på møter og intervjuer med folk fra hele landet. Kvinneorganisasjonenes lobbyvirksomhet var av stor betydning for jordlovgivningens utforming. Hvordan skal de Soto-prosessen sikre at ulike interessegruppers syn kommer frem og blir innlemmet? Da vi besøkte Tanzania i april i vår, hadde så å si ingen av kvinneorganisasjonene som var involvert i opplysningskampanjer om jordreformen hørt om den planlagte prosessen.

De Soto-prosessen forutsetter at lokalsamfunns interesser, behov og etterspørsel legges til grunn. Spørsmålet om prosessens faktiske virkninger for kvinner henger tett sammen med spørsmål om deltagelse.

Artikkelforfatterne frykter at fattige kvinner, som denne tanzanianske kvinnen, kan bli tapere når uformell eiendomsrettigheter skal formaliseres.

FOTO: CAMILLA SOLHEIM

debatt

Hvem skal forestå den lokale kartleggings- og beslutningsprosessen og hvordan skal den foregå? I møte med de Sotos team i Oslo fikk vi opplyst at lokale ledere ville spille en sentral rolle her. Et økende problem i dagens Afrika er imidlertid at lokale ledere tilegner seg og avhender eiendom på vegne av gruppen. For å forhindre at fattige kvinner blir ennå fattigere, er det avgjørende at det gjennom de Soto-prosessen utvikles mekanismer som styrker situasjonen til de som har minst vern og ressurser i forhold til de ressurssterke innen gruppen.

DE SOTO-MODELLENS fokus på enkelhet og effektivitet skaper problemer når virkeligheten er komplekse og sammensatt. Dersom rettigheter skal kunne brukes som sikkerhet for lån, må eksisterende relasjoner til jord formaliseres på en måte som gir enkle og oversiktlige rettigheter. Så vidt vi har forstått, skal prosessen munne ut i registrering av den felles eiendom under ett. Hus kan kartlegges ved øyesyn, men relasjonene mellom ulike brukere og deres oppfatninger av rettigheter og plikter er vanskeligere å få øye på. Eksisterende rettigheter er ofte komplekse, sammenvevde og overlappende. Erfaringer fra tidligere forsøk på kodifikasjon av lokal praksis, viser at kvinners bruk ofte blir forenklet bort.

De Soto har selv uttalt at muligheten til å bruke jord som sikkerhet for lån har en bakside: Den forutsetter en tilsvarende rett til å miste jorden. For de som ikke registreres som eiere, vil markedet utgjøre en trussel mot deres uformelle tilgang til jord og til å høste fruktene av dens avkastning, uansett om det er ektefelle eller andre innen gruppen som blir registrert. Kvinnekonvensjonens ikke-diskrimineringsprinsipp krever at kvinners bruk av jord like-

Fattige kvinner kan lett bli blant dem som på grunn av manglende makt og posisjon blir sittende igjen på utsiden av de Sotos «glassklokke».

stilles med menns ved formalisering. De rettigheter kvinner opparbeider seg ved å være del en husholdning, blant annet gjennom å bidra med ulønnet arbeid, skal respekteres på lik linje med menns rettigheter i eiendom. At kvinners besittelse er avledet fra far, bror eller ektemann, er heller ikke saklig grunn for forskjellsbehandling.

Dersom spørsmål om deltagelse, ikke-diskriminering og rettssikkerhet ikke adresseres i de Soto-prosjektet, kan man nok engang ende med å skape et system der lokale maktforhold blir avgjørende for hvilke interesser som blir formalisert. Når ikke alle med eksisterende interesser bringes inn i den formelle sfæren, kan fattige kvinner lett bli blant dem som på grunn av manglende makt og posisjon blir sittende igjen på utsiden av de Sotos «glassklokke». Tanzanias jordlovgiving fra 1999 har klare svakheter, blant annet et komplisert system for registrering og et høyt antall skjemaer som fører til korrupsjon og forsinkelser. Men ønsket om enklere og raske prosesser kan ikke gå på bekostning av å sikre alle personers grunnleggende og like rettigheter, både til å bli brakt inn i det formelle, og til den deltagelse og rettssikkerhet som skal til for å realisere dette.

Ingunn Ikdahl er stipendiat ved Institutt for offentlig rett, Universitetet i Oslo. Hun har tidligere skrevet en avhandling om menneskerettigheter og kvinners bruk av jord, belyst gjennom Tanzanias jordreform.

Anne Hellum er professor ved samme institutt. Hun har doktorgrad om «Women's Human Rights and Legal Pluralism».

bistands
aktuelt

Fagblad om utviklingssamarbeid
nr. 10/04 – 7. årgang

Fagbladets redaksjon arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat.

Ansvarlig redaktør:
Bjørnulf Remme

Redaktør:
Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Journalister:
Liv R. Bjergene
lrb@norad.no
Tone Bratteli
tbr@norad.no
Ellen Hofsvang
ellenhofsvang@hotmail.com
Gunnar Kopperud
lyngordon@c2i.net
Erik Landet
erik@quart.no

Internett:
www.norad.no/bistandsaktuelt
www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:
Boks 8034 Dep., 0030 Oslo

Kontoradresse:
Ruseløkkv. 26 (6. etg.)

Telefon sentralbord:
22 24 20 30

Telefon redaksjon:
22 24 20 40 - 22 24 05 72

E-post redaksjon:
gz@norad.no

Telefon annonser:
22 24 20 40 - 22 24 05 72

E-post annonser:
gz@norad.no

Fax:
22 24 20 66

Design / produksjon:
Odysse reklamebyrå/
Akela grafisk design,
Fred Isaksen, Larvik #5997

Trykk:
Dagblad-Trykk AS

Abonnement:
Bistandsaktuelt, Norad,
Boks 8034 Dep., 0030 Oslo.
Telefon: 22 24 20 59.
Fax: 22 24 20 66.
E-post: adr-ba@norad.no

Abonnement kan også tegnes via internett:
www.bistandsaktuelt.no

Abonnementet er gratis.

Artikler i Bistandsaktuelt uttrykker ikke nødvendigvis et offisielt syn.

Utgifter:

Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:
Tirsdag 14. desember 2004

Opplag – denne utgave:
13 700 eksemplarer

MÅNEDENS SITAT:

«Jeg trenger medietrening»

Nobelprisvinner Wangari Maathai gjør innrømmelser overfor Dagbladet.

Når alt blir like viktig

LEDER

Bistanden legges om. Vi skal satse mer på færre sektorer. Mer penger og faglig samarbeid skal brukes til budsjettstøtte og mindre til enkeltprosjekter. Og det er samarbeidslandenes egne planer for fattigdomsbekjempelse som skal være førende for samarbeidet. I hvert fall i de landene Norge har tettst utviklingsamarbeid med. Dette har vært god latin lenge, og har vært gjentatt ofte. Norge er ikke alene. Dette er felles tankegodt for mange viktige givere internasjonalt. Men selv om de fleste toneangivende miljøer med makt og myndighet i internasjonal bistand er noenlunde enige i prinsippene, går omleggingen sakte.

Noe av grunnen er kanskje at jobben er så stor, problemene så komplekse og viljen til å gjøre noe er så stor hos så mange. Bare for den delen av norsk bistand som Norad har ansvaret for ligger åtte stortingsdokumenter og over tjue ulike strategier, handlingsplaner og retningslinjer til grunn. Alle dokumentene handler om viktige saker: Hiv/aids, utdanning, helse, miljø, kvinner, funksjonshemmede, godt styresett og kamp mot korrupsjon er bare noen temaer og målgrupper som skal gis spesiell oppmerksomhet. Og flere strategier og retningslinjer er på vei, blant annet for mediestøtte, kultursamarbeid og idrett. Dette er bare de norske føringene. I tillegg kommer prioriteringene, strategiene og handlingsplanene fra både større og viktigere givere enn oss. Og alle er enige om at det er mottakernes prioriteringer og planer som skal være det aller viktigste.

Når så mange temaer og målgrupper skal prioriteres av giverne og følges opp gjennom egne strategier, handlingsplaner eller finansieringslinjer, blir det ikke så lett å få til reelle prioriteringer, kutte antall enkelttiltak og konsentrere innsatsen. Og det kan bli vanskeligere å ivareta forankringen i samarbeidslandenes planer og prioriteringer. I mylderet av mål, strategier og handlingsplaner blir det vanskelig å se hva som ikke er viktig og hva som ikke skal prioriteres.

Prioritering handler ikke bare om å velge. Det handler også om å velge bort. Og det er ikke lett i en bransje der behovene er nærmest uendelig store og ønsket om å gjøre godt er stor hos mange.

BR

Statssekretær **Vidar Helgesen** (H) ivrer for fredssamtaler i Uganda. FOTO: SCANPIX/API/ERANGA JAYAWARDENA

Freds- forsøk i Nord-Uganda

rett på sak

HVEM: **Vidar Helgesen.**

HVA: statssekretær i Utenriksdepartementet.

HVORFOR: Vil støtte fredsframstøt i Uganda.

Les mer om nord-Uganda: www.bistandsaktuelt.no

Norge har i hemmelighet bidratt til å etablere kontakt mellom Ugandas regjering og opprørsgruppen Lord's Resistance Army. Målet er å få slutt på en borgerkrig som har vart i 18 år og tvunget 1,5 millioner mennesker bort fra sine hjem.

• GUNNAR ZACHRISEN

– Det var i mars i år at vi fikk en henvendelse fra den ugandiske politikeren Betty Bigombe, tidligere minister for utvikling i nordområdene. Hun er selv acholi, folkegruppen som utgjør majoritetsbefolkningen i det nordlige Uganda, forteller statssekretær i Utenriksdepartementet Vidar Helgesen (H).

Bigombe spurte om Norge ville støtte henne i et forsøk på å bringe opprørsgruppen Lord's Resistance Army (LRA) og regjeringen til forhandlingsbordet.

– Vi sa oss villig til å bidra med økonomisk støtte, utstyr og rådgivning. Siden har hun klart å få i stand møter både med president Museveni og så, i forrige uke, et møte med LRAs nestkommanderende, sier Helgesen (til

Bistandsaktuelt 13. desember).

Han understreker det positive i at det er en ugandisk fredstilrettelegger, Betty Bigombe, som driver arbeidet med å bringe partene fram til forhandlingsbordet – med det internasjonale samfunnet som støttespiller og garantist. I tillegg til Norge er også Storbritannia, Nederland og FN-systemet involvert. I sommer var Bigombe i Oslo og hadde møter med sentrale embetsmenn i Utenriksdepartementet.

– På hvilken måte har den ugandiske regjeringen vært holdt informert?

– Helt fra starten – og president Museveni er blitt holdt løpende orientert. I denne sammenheng har det også hatt betydning at utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson kjenner president Museveni godt. De har ved flere anledninger hatt telefonkontakt om saken.

– Har det vært møter direkte med lederen av Lord's Resistance Army, Joseph Kony?

– Etter det jeg forstår var det nivået under Kony som var til stede på møtet med Bigombe i forrige uke. Også en norsk representant var med på møtet som fant sted på et «utmeislet» territorium i nordområdene. Regjeringsstyrkene hadde på forhånd gitt løfter om ikke å ha noen aktivitet i området mens møtet fant sted.

– Internasjonalt har Lord's Resistance Army ord på seg for å være en usedvanlig brutal opprørsgruppe, som blant annet kidnapper barn i stort antall. Er det rimelig å tro at dette er en part man kan snakke fornuftig med ved forhandlingsbordet?

– Det vil vise seg. Partene må demonstrere både evne og vilje til fred. Det at LRA har gjort seg skyldig i grove menneskerettsbrudd, har utvilsomt bidratt til at situasjonen har utviklet seg til en humanitær katastrofe, mens den manglende dialogen mellom partene har sementert frontene. Voldssituasjonen har samtidig lagt store begrensninger på det internasjonale samfunnets muligheter til å bidra med hjelp for å redusere det enorme omfanget av menneskelige lidelser. Desto større grunn er det derfor til å glede seg over at det nå er etablert en kontakt med LRA, med sikte på å komme ut av denne ulykkelige situasjonen.

Helgesen understreker at det er den ekstreme humanitære situasjonen som har gjort det så «maktpåliggende» å få til en tilnærming mellom partene.

– Dette er en av de mest komplekse og intrigante konfliktsituasjonene i hele verden, og årsaken ligger i stor grad i LRAs spesielle natur, sier han.

– Er det blitt stilt noen krav til partene om å stanse overgrep før fredssamtaler kan komme i gang?

– Nei, det er ikke stilt noen krav til noen av partene foreløpig. Det som foregår nå er en foreløpig sondering av mulighetene for å få til samtaler. Det nye

i saken er at LRA i forrige uke sa at de ønsket forhandlinger og at Museveni har gitt signaler vi tolker som positive. Det viktige nå er at det skapes tillit, og at også presidenten kommer ut med en klar melding om at regjeringen også vil ha fredssamtaler. I denne prosessen er det Betty Bigombe som vil lede arbeidet.

”

Dette er en av de mest komplekse og intrigante konfliktsituasjonene i verden.

Følg bistandsdebatten! På våre nettsider www.bistandsaktuelt.no finner du denne gang:

Lysende Sti river opp gamle sår

AV JEMIMA GARCIA-GODOS, STIPENDIAT VED SUM

Kronikken ser på hvordan gjenopptakelsen av rettsaken mot Perus maoistiske gerilja, Lysende Sti, synliggjør vanskene med å være en rettsstat. Sannhetskommissjonens rapport tyder på at antall drepte i konflikten er tre ganger høyere enn antatt. Reaksjonene på at ledelsen i Lysende Sti gjør rettssalen om til et mediashow, er derfor sterke.

Ideologi er viktig i bistand

ODDVAR ESPEGREN, GENERALSEKRETÆR I NORSK MISJONS BISTANDSNEMND

Debattinnlegget tar utgangspunkt i boka «Eventyret i Haydom» og et innlegg fra forfatteren Bjørn Enes om viktigheten av ideologi i bistand. Enes konkluderer med at endring i ideologi fikk avgjørende betydning for den positive utviklingen rundt Haydom-sykehuset i Tanzania. Espegren mener en bør legge vekk skillet mellom ideologi, religion og utvikling og heller se på positive sammenhenger.

bistandsaktuelt forbeholder seg retten til å lagre og utgi alt stoff i fagbladet i elektronisk form. Redaksjonen forbeholder seg også retten til å forkorte innsendte manuskripter.

På grunn av stor pågang av debattinnlegg, kronikker, reisebrev, o.l. vil mange artikler ikke komme på trykk.

Debattinnlegg honoreres ikke.

Ris og ros fra DAC

Utviklingsministeren forsvarte norsk bistand med tøff tale overfor OECD-byråkrater

23. november forsvarte utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson norsk utviklingspolitikk overfor OECDs utviklingskomité, DAC. Det vanket både ris og ros. Komiteen er kritisk til blant annet norsk næringslivssatsing, integrering av kjønnsperspektivet i bistanden og effekten av budsjettstøtte.

BISTANDSPOLITIKK

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

– Generelt vil jeg si at Norge har et godt rykte og mye god praksis å vise til når det gjelder hvordan man skal drive god bistand, sier Richard Manning, som ledet DACs gjennomgang av den norske bistandssatsingen.

– Norge har ikke minst gjennom flere år klart å opprettholde støtte hos det norske folk til å satse på bistand, sier han.

Landbruk og næringsliv. – Hva vil du si om framgangen etter den forrige gjennomgangen dere foretok i 1999?

– For Norges del har det skjedd forbedringer på de fleste områdene som vi bemerket i 1999. Det store unntaket er landbrukssatsingen. Her opprettholder regjeringen en meget sterkt kontroll, selv om vi registrerer at de minst utviklede landene (MUL) er unntatt importrestriksjoner, sier Manning.

”

Mange innser at det er en risiko ved å gi budsjettstøtte. Dette er en diskusjon som de ulike regjeringene er nødt til å ta.

Richard Manning, leder for DACs komité som gjennomgikk Norges bistand.

Norge får kritikk for landbrukspolitikken. Kun de aller fattigste landene, som Bangladesh, er unntatt importrestriksjoner.

FOTO: G. M. B. AKASH

– Rapporten etterlyser også resultater av satsingen på handel og privat sektor, og skriver blant annet at «til tross for politisk posisjonering, er det lite penger som er blitt rapportert under disse kategoriene». Er konklusjonen store ord og lite handling?

– Du stiller et interessant spørsmål, og når en ser på tallene lurer en på hva som faktisk er blitt levert. Dette vil det derfor være interessant å komme tilbake til i den neste gjennomgangen, sier Manning.

Hilde slo tilbake. – Norge har tidligere fått kritikk for å spre bistanden på for mange land. Antall hovedsamarbeidsland har siden forrige gjennomgang i 1999 gått ned fra 11 til sju. Men fremdeles gis det bilateral bistand til 120 land. Burde den konsentreres mer?

– På dette punktet var utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson svært kritisk til måten analysen var utført på fra vår side. Mens vi har slått sammen langsiktig og humani-

tær bistand, mente hun at resultatet ville blitt et annet dersom man så det separat. Her har hun et poeng, og dette er noe vi vil se nærmere på. Likevel kan det være vanskelig å se hva som skiller hovedsamarbeidslandene fra de såkalte «øvrige samarbeidsland». Og 120 land er fortsatt et betydelig antall, mener Manning.

Valg av bistandskanal. – DAC-gjennomgangen etterlyser også en formell strategi som regulerer valg av ulike kanaler for bistanden. Vil det si at dette hittil har vært preget av tilfeldigheter?

– På dette temaet hadde vi en god diskusjon, og utviklingsminister Johnson ga en fullgod forklaring. Hun viste til at det var ønsket fra mottakerlandene selv som avgjorde valg av bistandskanal, og at det fra norsk side derfor ikke var ønskelig å skulle forholde seg til en viss fordeling bistandskanalene imellom.

Omorganisering. – Når det gjelder re-

organiseringen av Norad/Utenriksdepartementet, så understreker gjennomgangen viktigheten av at Norad får tilført tilstrekkelig med ressurser, og at det må sørges for nødvendig informasjonsdeling. Mener kommisjonen at omorganiseringen av Norad/Utenriksdepartementet er et skritt i riktig retning?

– Omorganiseringen er ny, og det trengs mer tid for å se resultatet. Jeg vil derfor ikke konkludere med om den er god eller dårlig. Den norske modellen er interessant og skiller seg ut fra de andre. Mens mange andre land har valgt å gi mer makt til direktoratet og mindre til departementet, går Norge her motsatt vei. Men mye av tenkningen, den faglige rådgivningen, skal ligge i direktoratet. Vi har derfor påpekt bekymring for kommunikasjonen mellom de to etatene. Det er viktig at denne er god. Dessuten viktigheten av at evalueringsavdelingen, som ligger i Norad, får operere uavhengig men samtidig ha god tilgang til politisk ledelse.

Delt i synet på budsjettstøtte.

– Gjennomgangen uttrykker bekymring over effekten av integrering av kjønnspektivet i bistanden, og mener en må sørge for at dette fokuset ikke blir borte. Har dere mottatt rapporter om at det skjer?

– Utviklingsministeren ga et sterkt forsvar for hvordan Norge ønsker å ivareta kjønnspektivet i bistanden, og mente at dette blir ivaretatt. Selv har jeg bakgrunn fra DFID (britenes Norad, red.anm). Da vi der hadde en gjennomgang av integrering av kvinner i bistanden, var resultatet nedslående. Det viste seg dessverre at dette fokuset ofte ble glem.

– I sitt innlegg uttrykte utviklingsminister Johnson forbauselse over at DAC-gjennomgangen uttrykker en viss skepsis overfor budsjettstøtte som bistandsform?

– DAC tar ikke stilling til dette spørsmålet. Men komitémedlemmene har ulikt syn i spørsmålet om budsjettstøtte, og det var dette som kom til uttrykk. Mange innser at det er en risiko ved å gi budsjettstøtte. Dette er en diskusjon som de ulike regjeringene er nødt til å ta, sier Manning.

– DAC må bli proffere, sier utviklingsministeren

Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson konkluderer med at DAC-høringen gikk meget bra for Norge.

– Vi fikk nesten bare ros. Egentlig var dette mer en drøfting om hvordan vi sammen kunne drive forvaltningen av utviklingspolitikken framover, sier hun.

Johnson er derimot ikke imponert over hvordan eksaminasjonen ble gjennomført.

– Jeg mener at eksaminasjonen kvalitetsmessig må bli bedre. I dag er de altfor tilfeldige og avhenger blant annet av hvem som er eksaminator. DAC må rett og slett bli proffere og bedre faglig, slik at de bidrar til å drive givene i riktig retning. Da er det spesielt at det stilles kritiske spørsmål om noe som er etablert DAC-politikk, sier hun.

Budsjettstøtte. Som eksempel nevner utviklingsministeren de spørsmål som ble stilt om budsjettstøtte.

– DAC har en klar politikk på koordinering og harmonisering. Da synes jeg det er forbausende at det stilles kritiske spørsmål ved de beste

”

DAC må rett og slett bli proffere og bedre faglig, slik at de bidrar til å drive givene i riktig retning.

Hilde Frafjord Johnson, utviklingsminister

virkemidlene for dette. Et land som Norge tåler dette – vi har solid støtte i Stortinget for den politikken vi fører. Men for enkelte land kan slike merknader slå feil ut, og undergrave den politikk som de fleste givene mener er den riktige, mener Johnson.

På noen av anbefalingene fikk derfor DAC klar beskjed om at dette var dårlige råd, som Norge ikke kom til å følge.

Slett arbeid. Johnson etterlyser også bedre datagrunnlag fra komiteens side for det som ble sagt om integrering av kvinner i bistanden. Når det gjelder omorganiseringen, mener hun at DAC-komiteen ikke har oppfattet at hovedhensikten med omorganiseringen mellom Norad og Utenriksdepartementet, er desentralisering.

– Utfordringen med å få til god kommunikasjon mellom Norad og UD har alltid vært der, og der har vi tatt noen grep gjennom omlegging av saksbehandlingsrutinene, hvor hensikten er å få til prosesser der

UD, Norad og utenriksstasjonene jobber i team.

Økt konsentrasjon? Hva gjelder spørsmålet om økt konsentrasjon av bistanden, forteller hun at regjeringen i utviklingsmeldinga skriver at den ønsker et måltall for større konsentrasjon.

– Vi vil øke bistandsvolumet til de fattigste landene – som i hovedsak er hovedsamarbeidsland. Men når DAC snakker om 120 land, inkluderer de også samtlige land som Norge har gitt humanitær hjelp til. Dette er tøv og dårlig arbeid fra komiteens side, sier utviklingsministeren.

Johnson erkjente imidlertid at Norge har en utfordring når det gjelder norsk landbrukspolitik og næringslivssatsing.

– Vi ser at det gjenstår mye når det gjelder markedsadgang for andre land enn de aller fattigste (MUL). Vi vil derfor blant annet gjennomgå GSP-ordningen, sier hun. (en tollpreferanseordning som er til fordel for utviklingsland, red.anm.)

Vil ha FN-kommisjon for fred

Høynivåpanel med 101 forslag for et bedre FN

– FNs sikkerhetsråd har allerede autoritet til å handle forebyggende, men gjør det sjelden, mener Gro Harlem Brundtland. Høynivåpanelet om «trusler, utfordringer og endring» på freds- og sikkerhetsområdet vil ha mer på konfliktforebygging og foreslår en ny FN-kommisjon for fredsbygging.

• ELLEN HOFVANG

FN

– Vi har stadig erfart at FN ikke makter å fylle sin rolle når det gjelder fredsbygging og gjenoppbygging av stater etter konflikt, sa Gro Harlem Brundtland da hun presenterte panelrapporten i Oslo. Den foreslåtte fredsbyggingskommisjonen skal være bredt sammensatt, med representanter for Det internasjonale Pengefondet (IMF), Verdensbanken, de viktigste bistandsgiverne, land som bidrar med FN-styrker og «de landene som dette gjelder». Brundtland mente land som Norge og Sverige, som er involvert i fredsarbeid i en rekke konflikter, vil spille en viktig rolle i en slik kommisjon, som må opprettes av Sikkerhetsrådet.

– Dette er et forslag jeg ikke kan forstå at det skal være særlig motstand mot, og man kunne tenke seg at det lot seg gjøre i løpet av neste år, sier Gro Harlem Brundtland.

En sikkerhetstrussel. I mandatet var det eksplisitt sagt at panelet bare skulle forholde seg til spørsmål om fred og sikkerhet, og kun bevege seg inn på andre områder, som de økonomiske og sosiale, der de har direkte innflytelse på fremtidige trusler mot fred og sikkerhet.

– Dette har vært gjenstand for betydelig diskusjon i panelet, sa Brundtland.

Noen mener at selv om hiv/aids er en forferdelig sykdom og borgerkrig i Afrika er en humanitær katastrofe, er de ikke trusler mot internasjonal fred og sikkerhet. Andre mener at det som kalles kollektiv sikkerhet, er et system for å beskytte de rike og mektige. Panelet konkluderte med at truslene mot fred og

Gro Harlem Brundtland presenterer høynivåpanelets konklusjoner på et seminar på NUPI. Panelet foreslår blant annet en ny FN-kommisjon for fredsbygging.

FOTO: TERJE BENDISBY, SCANPIX

sikkerhet i dag omfatter langt mer enn faren for at en stat går til krig. Det dreier seg om fattigdom, smittsomme sykdommer, miljøtrusler, spredning av kjernefysiske våpen, interne væpnede konflikter og internasjonal organisert kriminalitet.

Panelet understreker at tiltak mot fattigdom er et viktig bidrag til økt internasjonal sikkerhet. De foreslår at hvorvidt et land oppfyller målsettingen om 0,7 prosent av bruttonasjonalinntekt (BNI) til bistand, skal være ett av kriteriene som vurderes når et land søker om plass i Sikkerhetsrådet. På spørsmål om hvilke konkrete tiltak panelet foreslår for å styrke kampen mot fattigdom, viser Brundtland til tuse-årsmålene og behovet for økt deltagelse fra utviklingslandene i internasjonal handel.

– Vi ser også for oss å utvikle en 20-lands ledergruppe innenfor FN, og en fornyelse av FNs økonomiske og sosiale kommisjon (ECOSOC), sier hun.

Veto som før. Reform av sikkerhetsrådet, med en mulig ny sammensetning, er det spørsmålet som har

vakt mest offentlig debatt. Panelet foreslår ikke endringer i dagens fordeling av vetorett.

– Man kan snakke om mye, men det gjelder å se hvilke ideer som kan fly, sa Brundtland, og mente det var helt urealistisk at dagens faste medlemmer i Sikkerhetsrådet ville endre vetoretten.

Panelet har to ulike forslag til utvidelse av Sikkerhetsrådet. Begge vil øke antallet medlemmer til 24. Det ene forslaget innebærer ingen nye permanente plasser, men en ny type medlemmer der land velges for en fireårsperiode med mulighet for for-

lengelse. Det foreslås åtte nye slik plasser, to for henholdsvis Afrika, Asia, Amerika og Europa, og i tillegg en ny toårs plass. Det andre forslaget innebærer seks nye faste plasser, med to til Afrika, to til Asia og én hver til Europa og Amerika. I tillegg kommer tre nye plasser for toårig medlemskap.

Panelet understreker at selv om både stater og ikke-statlige aktører i dag kan utgjøre sikkerhetstrusler, er det fortsatt effektive og ansvarlige stater som i samarbeid kan finne løsninger for å styrke den kollektive fred og sikkerhet.

”

Det gjelder å se hvilke ideer som kan fly.

Gro Harlem Brundtland.

Rapporten finnes på www.un.org/secureworld/report.pdf

FAKTA

■ For ett år siden satte FNs generalsekretær ned et høynivåpanel på 16 medlemmer som skulle vurdere «trusler, utfordringer og endring» FN og verdens stater står overfor. Bakgrunnen var det nye trusselbildet etter terroraksjonene i blant annet USA og den dype splittelsen i FN om Irak-krigen.

■ Panelet la fram sin rapport i New York 2. desember. Rapporten inneholder forslag til endringer på områder som spenner fra generalforsamlingens arbeidsform til ikke-spredning av atomvåpen.

■ Forslagene fra panelet skal nå diskuteres i FNs medlemsland og vil sammen med femårsgjennomgangen av tuseårsmålene prege debatten om reform av FN fram mot neste generalforsamling i september 2005.

Forskere og næringsliv vil ha felles anbudsprosedyrer

• ODD IGLEBÆK

NÆRINGSLIV

– Det er ikke nok med strengere straffer i kampen mot korrupsjon. Skal vi komme noen vei, må vi også få felles anbudsprosedyrer på tvers av landegrensene, sier forsker ved Christian Michelsens Institutt (CMI), Tina Søreide.

Som del av en doktorgrad har Søreide nettopp gjennomført en større undersøkelse blant norske næringslivsrepresentanter. I slutten av november deltok hun på åpent seminar i regi av Næringslivets hovedorganisasjon (NHO) om korrupsjon. Der ble deler av næringslivsundersøkelsen lagt fram.

82 av 500 bedrifter svarte. Undersøkelsen blant norske forretningsfolk er gjennomført i samarbeid med Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO). Spørreskjema ble sendt til 500 representanter. Bare 82 svarte. Store bedrifter som Statoil, Tele-

nor, Jotun, Det norske Veritas og Aker Kværner har deltatt. Hvilke mindre bedrifter som har svart eller ikke, synes hun det blir uetisk å kommentere.

– Det vil være et brudd på avtalen med dem, sier hun.

Smøring. Et viktig funn i undersøkelsen er at korrupsjonsproblemet er størst i markeder med skarp konkurranse og innenfor bransjer som bygg og anlegg, olje og energi samt telefoni og IT. Mange, om lag 40 av bedriftene som har svart, tror at de har mistet kontrakter på grunn av korrupsjon. Like mange svarer at også de har bidratt til korrupsjon i form av smøring. For det meste har det vært snakk om beløp på mellom ett og ti tusen kroner. Men også summer utover hundretusen er blitt betalt.

– Først og fremst er det frykten for å tape kontrakter fordi andre be-

stikker, som gjør at enkelte handler slik. Det er også derfor større åpenhet om prosedyrer i forretningslivet er avgjørende, kommenterer Tina Søreide.

Jon Veia, internasjonal direktør i NHO.

Mangler retningslinjer. På NHOs seminar kom det fram at få bedrifter driver et systematisk anti-korrupsjonsarbeid. Bare to av ti mindre bedrifter har i det hele tatt såkalte etniske retningslinjer for firmaets ansatte. Blant de større bedriftene har derimot ni av ti dette på plass.

Få av de mindre bedriftene deltok derimot på seminaret. Ingen av dem tok ordet i debatten, og ingen av dem var blant innlederne:

– Vi hadde ikke invitert noen til denne oppgaven. Vi mente det lett kunne bli oppfattet som å havne i gapestokken, kommenterer Jon Veia, internasjonal direktør i NHO.

– Men det er ingen tvil om at korrupsjon er dyrt og ødeleggende for

bedriftene. Derfor er det også fortsatt grunn til bekymring, forsetter han.

Tap av kontrakter. Veia mener at korrupsjon knyttet til anbud, er et spesielt stort problem.

I NHOs tidsskrift «Horisont» skriver NHOs administrerende direktør Finn Bergensen jr. at NHO «helt klart vil peke på at kampen mot korrupsjon ikke går et skritt framover hvis det eneste norske bedrifters tiltak fører til er at de mister kontrakter».

– Dette er vanskelig. Mange norske bedrifter er overbevist om de har mistet kontrakter på grunn av andres korrupsjon, sier Jon Veia.

Han peker også på 34 prosent av bedriftene lar være å operere i land som er veldig korrupte.

– Så det er ikke tvil om at vi har utfordringer nok å arbeide med i lang tid framover, tilføyer han.

Budsjettstøtte – mer effekt av hver

Fattige Malawi fikk kalddusj da givene slo av varmen

LILONGWE (b-a): – Vi trenger budsjettstøtte for å nedbetale gjeld og få budsjettet i balanse. Men prosjektbistand er også viktig siden det går til utvikling, sier Malawis finansminister og tidligere IMF-økonom Goodall Gondwe til Bistandsaktuelt.

• ELLEN HOFVANG

BUDSJETTSTØTTE Innenfor dørene i Malawis finansdepartement møtes jeg av et infernalsk motorbråk. Det viser seg å komme fra byggeplassen på baksiden av huset. Finansdepartementet utvides, men neppe for å gi rom for større budsjetter. Statsbudsjettet er skåret til beinet og 86 milliarder kwacha – eller rundt 4,8 milliarder kroner – er alt Malawi har av offentlige kroner for å betjene 11 millioner mennesker. Det tilsvarer drøye 400 kroner per innbygger.

Uten IMF, ingen bistand. Malawi har fått erfare hva som skjer om de ikke holder seg innenfor de budsjettammer som er godkjent av Det internasjonale pengefondet (IMF). De siste årene har ikke IMF villet låne Malawi penger, fordi landet ikke har oppfylt alle betingelsene om budsjettbalanse og reformer i økonomien. Og i denne situasjonen har det gjort vondt verre at bistandsgivere har valgt budsjettstøtte som bistandsform. Mens prosjektbistand gjerne fortsetter selv når givene er misfornøyd med et lands økonomistyring, kan budsjettstøtten skrus av og på i takt med givernes vurderinger av den makroøkonomiske situasjonen. I Malawi har Norge og de tre andre givene av budsjettstøtte fulgt IMF, og holdt tilbake midler som var lovet og allerede budsjettet med.

– Givene har bestemt at det er IMF som skal være politi. Det gir IMF utsendte representanter veldig stor makt over et lands økonomiske situasjon. Problemet er at noen av de som sendes til land i Afrika, er for unge og uerfarne til å ha et slikt ansvar, sier Malawis finansminister Goodall Gondwe.

IMF-pensjonist. Gondwe har bare vært finansminister noen måneder. Valget i slutten av mai ga Malawi en ny regjering og samtidig IMF og bistandsgivere nytt håp om at landet vil oppfylle de økonomiske reformene de krever. Teamet som skal lede Malawi gjennom hestekuren, vet hva det dreier seg om. Den nye presidenten, Bingu wa Matharika, har blant annet fartstid som økonom i Verdensbanken, og finansminister Goodall Gondwe kan skilte med 25 år som økonom i IMF i Washington. Norge var så fornøyd med utviklingen at de i oktober betalte ut 20 millioner kroner av budsjettstøtten som var holdt tilbake.

– Situasjonen har vært kritisk når vi verken har fått IMF-lån eller budsjettstøtten vi var lovet, sier Goodall Gondwe.

Den malawiske staten har måttet ta opp store innenlandske lån til 30-40 prosents rente. Det har drevet renten i været, og så å si stanset alle investeringer. Betaling av renter på lån står for over 20 prosent av utgiftene i statsbudsjettet. Når driften av statsforvaltningen har fått sitt, blir

Malawi vil gjerne ha bistand i form av budsjettstøtte, men med betingelser som gjør det mulig å opprettholde et tjenestetilbud til folk flest.

FOTO: ELLEN HOFVANG

tema: budsjettstøtte

det lite igjen til sosiale tiltak. To tredeler av landets befolkning lever under fattigdomsgrensen, og Malawi er ett av landene som er aller hardest rammet av aidsepidemien.

Givene har bestemt at IMF skal være politi, men noen av folkene IMF sender til Afrika er for uerfarne for oppgaven.

Goodall Gondwe, Malawis finansminister.

IMF gjør feil. – Min bakgrunn fra IMF betyr ikke at jeg er enig i alle betingelsene deres. Jeg forstår IMF, men jeg forstår også afrikanske land, sier Gondwe bestemt og setter seg bedre til rette i en av kontorets svulmende røde skinnstoler.

Han understreker at han ikke er imot at det stilles krav fra IMF om for eksempel en rimelig budsjettbalanse og at Malawi har seg selv å takke når de ikke følger vedtatte budsjetter. Men han er han kritisk til en del av de strukturelle kravene:

– Noen er feil, noen har en helt urealistisk tidsramme og andre kommer i feil rekkefølge. Dessuten er de alt for mange og omfattende, sier den tidligere IMF-økonomen. Han mener også IMF burde være forpliktet til å begrunne de enkelte kravene.

– Noen ganger ligger rene ideologiske årsaker bak, sier han, og trekker fram den svært kontroversielle saken om nedbyggingen av den statlige oppkjøpsorganisasjonen for landbruket som eksempel.

– Det finnes ikke private som kan overta oppgavene, likevel forlanger IMF at organisasjonen bygges ned. De forholder seg ikke til virkeligheten på landsbygda, men ser bare rødt når de oppdager en halvstatlig bedrift som en post i statsbudsjettet, sier Gondwe.

Av og på-bistand. Finansministeren ser et øyeblikk undrende ut til spørsmålet om hva slags bistand Malawi foretrekker, budsjettstøtte eller den gode gamle prosjektstøtten;

– Begge deler. Ubundet budsjettstøtte er nødvendig slik at vi kan få nedbetalt statens store gjeld. På den annen side er prosjektbistand også svært viktig, fordi det går til utvik-

lingstiltak, slår han fast. Prosjektstøtte vil være den dominerende bistandsformen så lenge det bare er fire givere som gir budsjettstøtte, mens for eksempel USAID ikke har noe til overs for denne ordningen. Når budsjettstøtten skrus av og på i takt med IMF's vurderinger, har det også bidratt til å dempe entusiasmen for denne bistandsformen, sier han.

Finansminister Gondwe påpeker at planlegging er vanskelig når midler som er lovet og budsjettet med, ikke blir utbetalt.

Fikk mer byråkrati. Zinomba Soko, direktør for gjeld og bistand i Finansdepartementet, er mer direkte. Også han støtter det uttalte formålet med budsjettstøtte som økt mottakeransvar og mindre administrasjon for mottakerlandet. Men i praksis er erfaringen hans den motsatte:

– Budsjettstøtten har gitt oss strengere betingelser og mer byråkrati, sier Soko.

Han mener at Malawi har kommet langt når det gjelder gjennomføring av omfattende reformer og at landet har oppfylt mange av kravene fra IMF og givene. Anti-korrupsjonstiltak er iverksatt, lover om finansreform, juridisk reform og desentralisering er vedtatt.

– Dette er store saker for oss. Likevel kom det ingen budsjettstøtte, bare krav om at flere betingelser måtte oppfylles. Budsjettstøtten har endt med høye lån og bare frustrasjon, sier Soko.

Tvetydig. Andre kilder i finansdepartementet er like ambivalente til budsjettstøtte. Selv om de mener prosjektbistand vil gi de mest synlige og konkrete resultatene av hver bistandskrone, så liker alle ideen bak budsjettstøtten om å styrke mottakerlandets egen budsjettprosess, finansforvaltning og prioriteringer. I budsjettavdelingen får man stjerner i øynene ved tanken på at bistanden skal inn i de ordinære budsjett- og regnskapsprosessene i landet, og ikke operere som et mylder av uoversiktlige pengestrømmer

løsrevet fra sentrale prioriteringer.

Men i praksis er det problemer både knyttet til giver- og mottakersiden. Givene har klare oppfatninger av hva som er riktige prioriteringer, og har vist at de vil bruke sin økonomiske makt til å få dem gjennomført. I tillegg har de interesser knyttet til prosjekter, fagområder og geografiske regioner som gjør det svært vanskelig å avvike enkeltprosjektene og slik minske administrasjonsbyrden på mottakerlandet. Men også på mottakersiden er det ulike interesser, og ikke alle vil være tjent med budsjettstøtte som nødvendigvis vil styrke den sentrale forvaltningen i et land. Som en kilde uttrykker det:

– Regjeringen er ikke interessert i en sterk lokalforvaltning eller et sterkt parlament som kan utfordre deres egen maktposisjon. Vi trenger press utenfra fra noen med andre interesser, det får vi når givere er involvert i sektorprogrammer og prosjektbistand.

Ikke noe valg. Bistandsdirektør Zinomba Soko mener givene er i ferd med å miste følingen med realitetene i et land som Malawi, og ser seg blinde på indekser og overordnede måltall.

– Presset for privatisering av sektorer som vann, elektrisitet og støttefunksjoner for landbruket bygger på en forestilling om at Malawi er i samme situasjon som industrilandene, noe som er langt fra virkeligheten, sier han.

Den malawiske embetsmannen er også frustrert over manglende selvinnsikt fra donorenes side:

– Den strukturen i landbrukssektoren de kritiserer oss for nå, er den samme strukturen som de selv fremmet for 20 år siden. Da sa de at det måtte finnes markeder i nærheten av landsbyene, nå sier de at dette er håpløst fordi dette ikke er økonomisk grunnlag for det, sukker han.

Uten alternativer. Problemet er at Malawi ikke har noen alternativer. Rundt 40 prosent av det heller magre statsbudsjettet er finansiert

krone?

med eksterne midler. Uansett hvilke urimelige krav bistandsgiverne stiller, kan de likevel ikke be dem pakke pengesekken og reise.

- Vi har ikke noe valg. På egen hånd vil det ta oss minst 200 år å nå

- En vanskelig balansegang

- Det er klart det har forverret den økonomiske situasjonen for Malawi at budsjettstøtten ble holdt tilbake når IMF-betingelsene ikke ble overholdt, sier Norges ambassadør i Malawi, Gunnar Føreland. Han mener givne ikke kan ta ansvaret når mottakeren bryter inngåtte avtaler om bruk av bistandspenger.

Likevel åpner Føreland for at man må vurdere endringer i måten budsjettstøtten utformes, noe som diskuteres med de andre tre givne i budsjettstøttegruppen.

- Kanskje budsjettstøtten slik den har vært til nå ikke er hensiktsmessig som reaksjonsmønster når ting går galt. Når budsjetterte midler ikke kommer, kan det få en sjokkeffekt slik en har sett her i Malawi, sier Føreland.

Utgiftskutt. Den nye malawiske regjeringen legger vekt på godt styre sett og bekjempelse av korrupsjon,

tusenårsmålene. Selv all den bistanden vi er lovet i dag er bare halvparten av det vi trenger for å nå målene, sier Zinomba Soko.

og har iverksatt tiltak for å kutte i såkalte «unødvendige statlige utgifter». Blant annet er antallet statsråder redusert, og departementene har et svært stramt budsjett. Dette gjorde at Norge i oktober valgte å utbetale 20 millioner kroner som var holdt tilbake, og planlegger nye utbetalinger.

Føreland viser til at budsjettstøtte som bistandsform er avhengig av tillit til at statens utgifter går til vedtatte formål og er under kontroll. Støtten følges tett opp, blant annet for å styrke tilgangen på informasjon, statistikk og prognoser som er nødvendig for økonomisk styring, noe som er svært mangelfullt i dag.

- Vi har en ambisjon om at all norsk bistand skal gå gjennom finansdepartementet, men vi er nærmest alene om å gjøre det, forteller Føreland.

Han understreker også at givne av budsjettstøtte må være trygge på at myndighetene fører en politikk som gir fattigdomsreduksjon. Samtidig må mottaker ha en viss langsiktighet og forutsigbarhet å forholde seg til i tilgangen på midler. Men det er ytterst vanskelig å få dette til, innrømmer ambassadøren.

Gunnar Føreland, Norges ambassadør i Malawi.

IMF: - Vil ha langt større effekt enn prosjekter

- Dersom budsjettstøtten fører til en bedre dialog mellom bistandsgivere og mottakerland, vil den ha langt større utviklingseffekt enn å fortsette med stadig flere prosjekter, sier Thomas Baunsgaard, IMF's representant i Malawi.

Det internasjonale pengefondet (IMF) har sittet med nøkkelen til mye av statsfinansene i Malawi de siste årene, ettersom givne av budsjettstøtte har holdt tilbake midler når Malawi har kjørt av «IMF-sporet». Baunsgaard understreker at det er et godt samarbeid med givne, men mener givne gjør sine egne vurderinger og ikke bare følger IMF.

- Jeg tror det var bra at de startet utbetalingene av budsjettstøtte igjen nå i høst, selv om IMF ikke gjør det ennå, sier han.

På og av, på og av. Malawi følger nå et IMF-program som innebærer tett oppfølging av den økonomiske reformprosessen, men ingen utbetaling av midler. Et ordinært IMF-program startet i 2000, men etter bare én utbetaling ble midlene stanset. Høsten 2003 oppnådde man en ny utbetaling, men bare måneder senere var Malawi igjen «av sporet».

Thomas Baunsgaard deler ikke oppfatningen av at det er IMF-betingelsene det er noe galt med:

- Vi er generelt ganske fleksible når økonomien blir utsatt for eksterne sjokk, som i forbindelse med tørke eller flom. Men problemet i

Malawi har i stor grad vært manglende vilje fra myndighetenes side til å oppfylle de betingelser man er blitt enige om, sier han.

Korttidsmandat. IMF's mandat er egentlig bare knyttet til korttids betalingsbalanseproblemer, men i land som Malawi må IMF også forholde seg til strukturelle problemer over lengre tid.

- De fleste av de betingelsene Malawi ikke har klart å oppfylle i IMF-programmene, relaterer seg til problemer innenfor matsikkerhet og jordbruk. Da kan vi ikke bare lukke øynene og si dette ikke er vårt felt, for problemene vender stadig tilbake, sier Baunsgaard.

Godt forhold. Han mener IMF nå har et godt forhold til den nye regjeringen, og at det generelt er enighet om hva som må til for å bedre den økonomiske situasjonen. Men han åpner likevel for å se på enkelte av betingelser på nytt:

- Ja absolutt. Et argument som vi har forståelse for, er at det kommer for mange betingelser på ulike felter på en gang. Det kan være for omfattende for myndigheten å forholde seg til, sier Thomas Baunsgaard.

Han forteller at de to siste IMF-vurderingene av Malawi har vært positive, og fortsetter myndighetene denne utviklingen vil IMF trolig kunne starte utbetalinger i løpet av 2005.

Da givne plutselig stanset budsjettstøtten, måtte Malawi ta opp store lån i private banker.

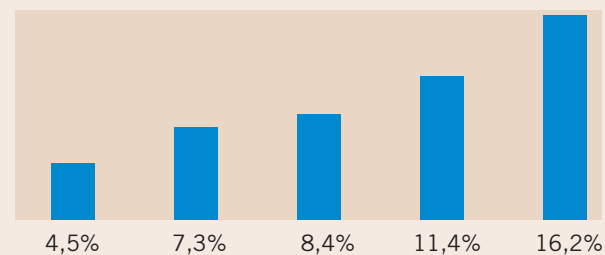
FOTO: ELLEN HOFVANG

BILATERAL BISTAND

Nye bistandsformer 1999-2003 (1000 norske kroner)

	1999	2000	2001	2002	2003
Budsjettstøtte:					
- Mosambik	40 000	80 000	84 000	60 000	46 000
- Malawi	32 650	22 350	-	-	40 000
- Tanzania	50 000	80 000	120 000	96 186	-
- Uganda				30 850	61 778
- Afghanistan				47 950	106 011
- Øst-Timor				25 412	25 500
SUM	72 650	152 350	164 000	284 212	405 475
Subsektor og sektorprogrammer (SSP, SWAPS)	94 165	122 232	158 959	198 301	328 900
Sum nye bistandsformer	166 815	274 582	22 959	482 513	734 375

Andel langsiktig bilateral bistand:

Kilde: Norads Etatsrapport 2003

BUDSJETTSTØTTE

■ De siste årene har kursen i norsk og internasjonal bistand blitt dreiet fra enkeltprosjekter over mot budsjettstøtte eller betalingsbalansestøtte og sektorprogrammer.

■ Dreiningen kommer etter mye kritisk selvransakelse fra givernes side over at resultatene av 50 års bistand til millioner av enkeltprosjekter er så å si usynlige sett med makroøkonomenes briller.

■ Ulike givere opererer med ulike former for budsjettstøtte, fra ren betalingsbalansestøtte, via generell budsjettstøtte til midler øremerket spesifikke budsjettposter. Bistand skal kanaliseres som en samlesum inn i statsbudsjettet og bli en del av den ordinære budsjettbehandlingen.

■ Budsjettstøtte henger nøye sammen med såkalt bistandsharmonisering, der ulike givere og internasjonale finansinstitusjoner samordner sin politikk og sine tiltak overfor et land.

■ Sektorprogram er en bistandsform som ligner på budsjettstøtte, men der midler kanaliseres til en enkelt sektor, som regel gjennom det enkelte linjedepartementet (for eksempel helse og utdanning) etter at man er blitt enige om en plan for denne sektoren.

■ Givne følger budsjettprosessen og finansforvaltningen tett i land der de gir budsjettstøtte. Resultater måles gjennom indikatorer som redusert fattigdom, økt skolegang eller bedring i helsetilstand for landets befolkning.

■ Norge er en pådriver for budsjettstøtte og samordning av internasjonal bistand. Andelen av langsiktig bilateral bistand som går til de såkalte nye bistandsformene budsjettstøtte, subsektor-programmer og sektor-programmer har økt fra 4,5 prosent i 1999 til 16,2 prosent i 2003. Utenriksdepartementet ga i tillegg budsjettstøtte til Det palestinske området. Det vurderes budsjettstøtte også til Zambia og Nicaragua.

Thomas Baunsgaard, IMF's representant i Malawi.

Bistandsboom og optimisme

Budsjettstøtte gir giverne ny tro på bistand i Tanzania

40 år med bistandsprosjekter har ikke fått Tanzania ut av fattigdommen. Nå setter giverne sin lit til budsjettstøtte.

• ELLEN HOFVANG

BUDSJETTSTØTTE

Køen begynner ved foten av trappen, og inne i den trange korridoren er det full stopp. Giverlandsrepresentanter av alle farger og formater siger sakte innover til møtet i Tanzanias finansdepartement som offisielt skal starte den årlige gjennomgangen av budsjettstøtten til landet, den såkalte PRBS (Poverty Reduction Budget Support) – trolig en av verdens mest forkortelsesinfinerte prosesser.

– Se hvor mange dere er. Det er allerede en god hjelp for oss at vi kan møte dere som en gruppe i stedet for å holde separate møter og prosesser med dere alle, innleder Ramadan Kijjah, som leder møtet for Finansdepartementet.

Han skuer ut over de 60-70 menneskene som har stuet seg inn i lokalene. Bare de heldigste giverne har fått plass i den indre sirkelen rundt bordet.

Favoritt. Så sent som i 1995 var det full skjæring mellom myndighetene i Dar es Salaam og giverne, men nå seiler Tanzania på nytt opp som en bistandsfavoritt. Ikke bare for Norge, men for alle de toneangivende bistandsgiverne.

Den økonomiske utviklingen er positiv, veksten øker og IMF sier at makroøkonomisk sett gjør Tanzania alt riktig. Giverne ser vilje til reformer i forvaltningen. I større grad enn i andre land velger de å kanalisere deler av bistanden som budsjettstøtte, og altså samordne sin dialog med Tanzanias myndigheter.

Rundt 35 prosent av bistanden til Tanzania kommer som budsjettstøtte i ulike avskygninger. Britiske DFID har gått i front og planlegger at 90 prosent av bistanden til Tanzania skal gis i form av budsjettstøtte neste år.

Tanzania ønsker å få bistandspengene inn i statsbudsjettet og den ordinære finansforvaltningen framfor gjennom det virvar av strukturer og kanaler som prosjektbistanden har brakt med seg. Landet har en bistandsdialog med rundt 50 givere, som sender over 1000 delega-

40 år med bistandsprosjekter har ikke fått Tanzania ut av fattigdommen. Nå satser giverne på budsjettstøtte. FOTO: BIBIANA DAHLE PIENE

sjoner og forlanger over 2000 rapporter hvert år, ifølge Verdensbanken.

– Budsjettstøtten gjør at det er vi som myndigheter som styrer pengebruken. I prosjektbistand er bistanden bundet til de tiltakene giverne velger, noe som medfører at midlene ikke brukes på den mest effektive måten, sier Ramadan Kijjah.

Opprømte givere. Giverne er opprømte over det som oppfattes som en ny holdning fra myndighetene:

– Vi opplever en ny trygghet og åpenhet fra myndighetene, sier Inge Herman Rydland, ministerråd ved Norges ambassade i Dar es Salaam. For tiden leder han også givergruppa for budsjettstøtte som består av 12 land, samt Verdensbanken og Den afrikanske utviklingsbanken. Han mener prosessen rundt landets fattigdomsstrategi har bidratt til økt åpenhet og debatt om hvilke prioriteringer

Inge Herman Rydland, ministerråd i Dar es Salaam.

Budsjettstøtte vil gi «lekkasjer», sier revisor

– Som revisor skjønner jeg ikke hvordan giverne skal få den nødvendige kontrollen med bistandsmidlene når den gis form av budsjettstøtte. Jeg skulle ønske Tanzania hadde et bedre system for å forvalte pengene, men dessverre er forvaltningen svært dårlig. Det sier Nada A Margwe, revisor hos Pricewaterhouse Coopers i Dar es Salaam.

Han har flere tiår med revisjon av bistandsvirksomhet bak seg, og har fulgt de ulike bistandsepokene fra budsjettstøtten på 70- og 80-tallet, via ekspertbistand, prosjektstøtte, sektorprogrammer og fram til sirkelen nå er sluttet – og det på nytt er budsjettstøtte som er løsningen.

I prinsippet kunne det la seg gjøre å kontrollere også budsjettbistanden, men i praksis er det vanskelig mener han. Selv om presidenten gir

klare beskjeder, er det kultur og holdninger nedover i systemet som vil gjøre det vanskelig.

– Det er bare å lese rapporten fra riksrevisoren, den sier i klartekst at systemet er dårlig, sier han. Men det er selvfølgelig mulig for giverne å si at de har større tro på denne bistandsformen, og at de derfor godtar en «lekkasje» av midler på 25-30 prosent, legger han til.

Han har ikke svært stor tiltro til et system der giverne skal ha resultater i form av overordnede tall på

Nada A Margwe, revisor hos Pricewaterhouse Coopers

tema: budsjettstøtte

om er de viktigste.

– Tanzania sier nå «gi oss større handlingsrom». De ønsker større forståelse for at de selv må kunne styre de økonomiske ressursene, sier Rydland.

Ikke gratis. – Giverne er nok litt mistenksomme fortsatt, de stoler ikke helt på at våre regnskaps- og rapporteringssystemer er gode nok. Men det vil endre seg etter hvert som vi viser at vi kan håndtere dette, mener Ramadan Kijjah. Han legger til at de gjerne tar imot råd underveis.

Under det givertunge møtet i finansdepartementet er det åpenbart at ikke all styring er overlatt til motakerlandet. Budsjettstøtten er betinget av en rekke reformprosesser, av at giverne er enig i prioriteringene når det gjelder fattigdomsbekjempelse og prioriteringene i budsjettet. Sentrale reformer omfatter finansforvaltning og offentlige utgifter, men giverne er også opptatt av alt fra desentralisering til reform av det juridiske systemet. De følger prosessene tett, med rådgivere og

”

Giverne er nok litt mistenksomme fortsatt, de stoler ikke helt på at våre regnskaps- og rapporteringssystemer er gode nok.

Ramadan Kijjah, Tanzanias finansdepartement.

krav om resultater.

Fortsatt prosjekter. Samuel Wangwe arbeider som rådgiver for Tanzanias regjering, og har også arbeidet med en evaluering av budsjettstøtte til Tanzania som er i ferd med å ferdigstilles. Han advarer mot at giverne med overdreven tro på budsjettstøtte skal presse for hardt på for raske endringer:

– Institusjonelle reformer er veldig vanskelig. Gamle strukturer endres ikke over natten, sier han.

Men Wangwe mener samtidig at man kan se resultater i form av bedre forvaltning av ressurser og mindre «lekkasjer» av penger fra systemet. Den store utfordringen er å styrke også nivåene under de sentrale departementene.

– Uten lokal kapasitet og et system der man kan holde folk ansvarlig på regionalt og lokalt plan blir det ingen utvikling, sier Wangwe.

Få tegn til besparelser. Ifølge den foreløpige evalueringsrapporten og flere andre analyser er det lite som tyder på at budsjettstøtten foreløpig har gitt store administrative besparelser for Tanzania. Noe er blitt enklere, men samtidig er det kommet nye prosesser som skal følges opp. Finansdepartementet bruker mer ressurser enn tidligere til å håndtere bistand, mens fagdepartementene likevel ikke bruker mindre. Fortsatt holder giverne på de fleste av sine prosjekter, og samtidig krever de innsyn og informasjon på nye felter. Norge har som mål å øke budsjettstøtten, men vil også fortsatt opprettholde programmer, særlig innen godt styresett og antikorrupsjon.

Dialog uten penger. En hodepine for giverne når de går over til budsjettstøtte, er hvordan man skal fortsette den faglige dialogen på sektorer som helse, utdanning og landbruk. De dristigste holder på at det er mulig å opprettholde en faglig dialog uten at det knyttes bistandsoverføringer til dette. Skeptikere er redd mye av samarbeidet vil gå tapt.

Prosjektbistanden, som er så utskjelt for å skape uoversiktlige og parallelle forvaltningsstrukturer, har samtidig gitt giverne kontakt med og kunnskap om mottakerlandet utenfor finansdepartementets tykke dører.

Mer budsjettstøtte. Inge Herman Rydland ved den norske ambassaden mener likevel man har ikke har noe annet valg enn å kanalisere mer av bistanden inn i landets statsbudsjett og forvaltningssystemet:

– I mange år har giverne oppført seg som om budsjettstøtten var noe Tanzania holdt på med, mens giverne holdt på med bistand. Men nå endres dette, sier ambassaderåden.

Han innrømmer samtidig at det kan være vanskelig å balansere mellom myndighetenes behov for styring og givernes behov for kontroll.

Nyerere fikk mer. Rydland understreker at budsjettstøtte ikke er nytt i Tanzania:

– Vi ga mye mer budsjettstøtte under Nyerere på 1980-tallet enn vi gjør i dag – 250 millioner mot de 100 millioner vi gir i dag, sier han.

Når han mener det er større grunn til optimisme nå, er det som følge av et mye klarere utviklingsfokus på tanzaniansk side.

Rikere og gjerrigere

Bistanden fra OECD-land halvert på 40 år

I 2003 brukte verdens rikeste land i snitt 0,24 prosent av bruttonasjonalinntekt på bistand, eller i underkant av 500 kroner per innbygger. I 1960 brukte derimot de samme landene dobbelt så mye – 0,48 prosent.

BISTAND

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Det er den kjente britiske aktivist- og bistandsorganisasjonen Oxfam, som står bak rapporten «Paying the Price». Ifølge Oxfam er sjansene små for at en vil nå FN's tusenårsmål dersom ikke bistanden øker med minimum 50 milliarder dollar (300 milliarder kroner), samt at de fattige landenes gjeld ettergis. Skjer ikke dette, frykter Oxfam følgende scenario:

■ At 45 millioner flere barn vil dø fra nå og fram til 2015.

■ At 247 millioner flere barn i Afrika Sør for Sahara vil måtte leve for mindre enn én dollar om dagen i 2015.

■ At 97 millioner flere barn vil være uten skolegang i 2015.

■ At 53 millioner flere mennesker vil mangle ordentlige sanitærforhold.

Langt igjen til 0,7. I 1970 ble verdens rikeste land, USA, Japan, Storbritannia, Tyskland, Frankrike, Italia, Canada samt Russland – enige om å bruke 0,7 prosent av bruttonasjonalinntekt på bistand. Dette ville i så fall ha generert 120 milliarder dollar – nok til å nå Tusenårsmålene og andre viktige fattigdomsreduserende målsetninger.

34 år senere har ingen av dem holdt løftet. Med unntak av Storbritannia har de ikke en gang satt en tidsfrist for når de vil oppfylle løftet. Med dagens tempo vil Canada nå målet i 2025, USA i 2040 og Tyskland først i 2087.

Blant bistandsgiverne generelt er det bare fem av de 22 største giverlandene som oppfyller 0,7-kravet.

Politisering og gjeld. I tillegg til at bistanden er blitt redusert, er det kun 40 prosent av bistandspengene som faktisk går til de fattigste landene. De to største mottakerne av fransk bistand er for eksempel Fransk Polynesia og Ny Caledonia,

Bistanden fra OECD-landene til de fattigste landene – som her fra Uganda – er halvert på 40 år, viser en rapport fra Oxfam.

FOTO: SØRVIS

” De fattige landene betaler for de rike landenes bistandspolitikk med sine egne liv.

Barbara Stocking, direktør Oxfam.

mens bistandsmottaker nummer én av amerikansk hjelp er høyinntektslandet Israel. Krigen mot terror truer også med å stjele midler fra de fattigste landene. I 2002 skyldtes for eksempel en tredel av økningen i bistandsmidler hjelp til Afghanistan og Pakistan.

Også når det gjelder løftet om avbinding av bistanden overfor de fattigste landene, er det langt igjen. Bare seks av de 22 største giverlandene har helt eller delvis gjort dette. 70 prosent av den amerikanske bistanden brukes for eksempel på amerikanske tjenester og varer.

Når bistanden kommer, er det ofte senere enn lovet. Oxfam-rapporten nevner som eksempel at 20 prosent av EU-bistanden kommer ett år senere enn lovet.

Og som om ikke det var nok – så

brukte lavinntektsland i fjor til sammen 39 milliarder dollar (234 milliarder kroner) på å betjene gjeld. Den samlede bistanden til de samme lavinntektslandene var til sammenligning på 27 milliarder dollar (162 milliarder kroner). Dette førte til at et land som Zambia brukte mer penger på å betjene gjeld enn på utdanning.

– De fattige landene betaler for de rike landenes bistandspolitikk med sine egne liv. I 2005 har vi sjansen for et historisk gjennombrudd. Men dersom verdens ledere ikke handler nå, vil 2005 ende som et skamfullt feilgrep, uttaler Oxfam-direktør Barbara Stocking.

Rapporten finnes på: www.oxfam.org.uk

Britene bruker bistand til legelønninger

Storbritannia skal bruke over en halv milliard kroner på lønninger og andre tiltak for å få flere leger og sykepleiere i Malawi. Pengene går inn i en pott med penger fra blant andre Verdensbanken og Norge.

• ERIK LANDET

– Dette er en praktisk reaksjon på en offentlig helsekrise som vil redde liv. Den medfører også en oppfinnsom løsning på mangelen på helsearbeidere ved å betale frivillige leger og sykepleiere til å arbeide, sier Storbritannias utviklingsminister Hilary Benn i en pressemelding.

Den noe uvanlige tildelingen inngår i det britene kaller *Emergency*

” For å lykkes må vi forene krefter og ha en helhetlig tilnærming.

Hilde Frafjord Johnson

Human Resource Programme, og de første frivillige helsearbeiderne skal være på plass om et halvt år.

Pott med Norge. Totalt bevilger britenes Department for International Development (DFID) snaut 1,2 milliarder kroner til det seks år lange helseprogrammet i det norske hovedsamarbeidslandet Malawi.

Foruten til lønninger, går pengene til tiltak som skal redusere barne- og mødredødelighet, behandle og forebygge hiv/aids og redusere forekomsten av tuberkulose.

– DFID plasserer pengene i en pott sammen med Verdensbanken og Norge for å støtte Malawis helsedepartement, heter det i meldingen.

Med denne tildelingen øker Malawis helsebudsjett med 30 prosent.

Norge er allerede tungt inne med budsjettstøtte til Malawi. I 2003

var bistanden til landet på 199 millioner kroner. I tillegg forvalter Norge også Sveriges statlige bistand i Malawi.

Hilde i Herald Tribune. Tildelingen ble offentliggjort bare dager etter at utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson i et innlegg i storavisen *International Herald Tribune* tok til orde for nytenkning for å få bukt med helseproblemene i Afrika.

– Å løse personellmangelen er noe av det som haster mest for å bekjempe aids og for å generelt oppnå bærekraftig utvikling. For å lykkes må vi forene krefter og ha en helhetlig tilnærming. For å løse det doble problemet med aids og mangel på helsearbeidere, trenger vi nye politiske løsninger, skrev Frafjord Johnson i en kronikk på verdens aidsdag, 1. desember.

notiser

Dødelig luft i Asias byer

Så mange som fem millioner mennesker dør hvert år i India på grunn av luftforurensning, ifølge landets viseminister for miljø og skog, Namo Narayan Meena Agence. Rask industrivekst og veier der biltrafikken står tett gjør Asias byer til de mest forurensete i verden. Verdensbanken og Asiabanken har nylig publisert en studie av luftforurensningen i 20 store byer i Asia i perioden 2000-2003. Nivået for svevestøv, som regnes som den mest helseskadelige forurensningen, lå over WHO's grenser i minst ti av byene. (AFP)

Hjernene flyr fra utviklingslandene

I en lederartikkel 6. desember skriver *The Guardian* at ny forskning fra OECD viser hvor stort problem «hjerneflukt» er for utviklingsland, særlig for de små landene. I de store nasjonene i Sør, som Kina, India og Brasil utgjør den andelen av høyt kvalifisert arbeidskraft mindre enn fem prosent av arbeidskraften de har tilgjengelig. Men for små land i Karibia og Afrika er tallene skremmende høye. Mosambik, Ghana og Tanzania har opplevd at nesten halvparten av den høyt kvalifiserte arbeidsstokken arbeidskraften emigrerer til andre land. For Jamaica er tallet 75 prosent.

FN-alarm om overgrep i Colombia

FN er bekymret over overgrepene mot indianerbefolkningen i Colombia. Det er særlig befolkningen nordvest i landet som er rammet av den langvarige konflikten mellom regjeringen og ulike militsgrupper.

FNs høykommissær (UNHCR) lover nå å trappe opp innsatsen for bedre sikkerhetssituasjonen for den indianske sivilbefolkningen. Flere drap på lokale ledere de siste ukene, har gjort folk livredde og folk vurderer derfor å flykte fra landsbyene sine.

Totalt har Colombia om lag to millioner internflyktninger.

Rike miljøsyndere

De rike landene står for store miljødeleggelser enn de fattige. Derfor må de ta et større ansvar når det gjelder å løse miljøproblemene, konkluderer Verdensbankens årlige miljørapport *Environment Matters*, som ble publisert 14. desember. Det betyr at de må endre måten de både produserer og forbruker energi, og at de må skatlegge miljøskadelige produkter, uttaler Verdensbankens president James Wolfenson.

MALAWI

Knekker ryggen på dyre piller

Botswana har valgt «Rolls Royce-modellen» i behandlingen av aids-syke – nå kommer regningen

GABORONE (b-a): Lege-middelindustrien har investert millioner av dollar i Botswanas program for utdeling av gratis aids-medisiner til befolkningen. Snart kan selskapene høste fruktene av investeringene.

HIV/AIDS

• I BOTSWANA:
BIBIANA DAHLE PIENE

Utenfor en ussel leirhytte i landsbyen Bobonong nordøst i Botswana sitter Moja Selelo i en ødelagt plaststol. Den 41 år gamle kvinnen er tynn som en trepinne, det meste av håret er falt av, ansiktet er fullt av byller og munnen full av sopp.

Moja har aids. Hun tror hun ble smittet for sju år siden, men testet seg først i fjor, da sannheten likevel var åpenbar.

– Jeg tror jeg ble smittet av partneren min. Vi visste ikke om aids den gangen. Og jeg ville ha et barn, forteller Moja med lav, monoton stemme.

Partneren forsvant da de første sykdomstegnene meldte seg, og lot Moja sitte igjen alene med ansvaret for tre barn. Nå står hun på venteliste til å få behandling med såkalte antiretrovirale aidsmedisiner (ARV).

– ARV er den eneste måten jeg kan få skikk på livet mitt på, sukker hun.

Noen hus bortenfor bor Dikeledi Mbale. Enken med seks barn er født samme år som Moja, og ble smittet omtrent samtidig. Da mannen døde av aids i fjor, tok hun testen.

– Jeg var så syk at jeg ikke kunne stå på bena. Men for et halvt år siden begynte jeg med ARV-behandling. Nå føler jeg meg sterk. Jeg kan jobbe, forteller Dikeledi, klasker en knallrød hatt på hodet og danser en gledesdans på tunet foran huset hun holder på å bygge.

Dette er virkeligheten for 330.000 hivsmittede i Botswana: Uten medisiner en sikker død. Med medisiner mange år, kanskje flere tiår, med liv. Godt liv. Er det mulig å si nei til medisiner?

Laboratorium. Året er 1999. Lege-middelindustrien sliter med et elendig image etter alt oppstyret rundt rettsaken om aidspatenter i Sør-Afrika (der flere amerikanske selskaper gikk til sak for å hindre sørafrikanske myndigheter i å produsere sin egen aidsmedisin). Da får det amerikanske legemiddelselskapet Merck Co. en idé: Hva med å samarbeide med givere og afrikanske land om utdeling av aidsmedisiner?

Merck tar kontakt med Bill og Melinda Gates Foundation (GF) og foreslår et samarbeid. Merck har satt av 50 millioner dollar og lagre av såkalte antiretrovirale medisiner (ARV) til prosjektet. GF synes ideen er god, og spytter i en tilsvarende pengesum.

I Afrika har aidskatastrofen nådd nye høyder. Dødstallene stiger dramatisk. Spesielt ett land er hardt rammet: Botswana. Ifølge FN er i dag mer enn hver tredje person, 37,4 prosent av befolkningen mellom 15 og 49 år, smittet av det dødelige viruset.

Samtidig er Botswana ett av de rikeste og best fungerende landene i det sørlige Afrika. Diamantindustrien har i årtier sørget for en eventyrlig økonomisk vekst, myndighetene

I Botswana anslår man at en tredel av alle voksne er hiv-smittet. Her får unge menn i Gaborones fattigkvarter opplæring i kondombruk.

FOTO: BIBIANA DAHLE PIENE

er regnet blant de minst korruperte, og, ikke minst, landet har en befolkning på knappe 1,7 millioner mennesker. Med andre ord: Botswana ville være det perfekte laboratoriet for å teste ut gratis utdeling av medisiner til aids-syke.

– Dette var grunnene til at vi valgte Botswana. Her er mulighetene for å lykkes store, bekrefter direktør Tsetsele Fantan i organisasjonen ACHAP, som består av triangelet Merck, GF og Botswanas myndigheter.

Rask start. I 2000 henvender Merck og GF seg til Botswanas regjering og legger fram et forslag om å gå sammen om et nasjonalt medisintdelingsprogram i statlig regi. Gulroten er 100 millioner dollar til aidsbekjempelsen i en femårsperiode, og fri bruk av Mercks aidsmedisin Stocrin ut 2005.

Botswana trenger ikke lang tid på å tenke seg om. De takker ja.

I januar 2001 danner de tre partene ACHAP, og på rekordtid utarbeider botswanske myndigheter planer for gjennomføring av programmet. ACHAP bidrar til prosessen gjennom å ansette og lønne en rekke nye medarbeidere i staten, som sørger for å utarbeide det nødvendige grunnlagsmaterialet.

–Vi ønsket en rask start. Men vår rolle er å støtte myndighetene i Botswana. Vi er ikke beslutningstakere, sier direktør Fantan.

I januar 2002 klubbes planene igjennom i Botswanas nasjonalforsamling, og programmet, som har fått navnet «Masa» (Ny dag), ruller ut til folket. Botswana har satt i gang et prosjekt det vil være vanskelig, om ikke umulig, å snu.

I dag, nesten to år senere, får om lag 24.000 mennesker medisiner. Etter hvert skal alle som har utviklet aids, rundt 110.000 mennesker, få

tilbud om ARV-behandling. I årene fremover kan Merck trolig se fram til en lønnsom avkastning på sine investeringer.

Sikrer fremtiden. På splitter nye Baylor Children's Clinical Centre midt i Botswanas hovedstad Gaborone er resepsjonen full av ventende mødre og barna deres. Klinikken behandler 1200 barn, alle hivsmittet. Men unge tumler rundt som unger flest. De har nærmest fått aidsmedisiner inn med morsmelka.

– Uten behandling ville de fleste av disse barna ha dødd i løpet av det første leveåret, sier klinikkdirektør Gabriel M. Anabwani.

– Det er grusomt å tenke på. Disse barna fortjener all den levetida de kan få, sier han.

Baylor-klinikken stod ferdig i fjor. Klinikken drives av amerikanske Baylor Foundation og botswanske myndigheter i fellesskap. Men de som har betalt for det moderne og interiørdesignede barnesykehuset, er legemiddelfirmaet Bristol-Myers Squibb (BMS), gjennom programmet «Secure the Future».

For fem år siden var BMS det første selskapet som startet opp egne aidsprogrammer i det sørlige Afrika. De begynte i det små med forebygging, men gikk raskt over til å undersøke mulighetene for medikamentell behandling.

– Man så at forebygging ikke var nok. Det trengtes behandling, sier direktør Anabwani.

Klinikken er langt fra det eneste BMS har brukt penger på i Botswana. Selskapet har investert nærmere 100 millioner dollar i landet, blant annet har store summer gått til å finansiere medisintdeling på landsbygda.

– Hva får BMS igjen for pengene?

– Først og fremst får de et bedre image, konstaterer Anabwani.

– De bygger kanskje også opp et marked for sine medisiner?

– BMS har ingen innflytelse over hvilke medisiner vi velger å bruke. Vi føler ikke at vi skylder dem noe, det ville være uetisk, fremholder direktøren.

– Så dere bruker ikke BMS-medisin?

– Nei.

Men der tar klinikkdirektøren feil. Botswana har utarbeidet en egen liste over hvilke medisiner som skal brukes innenfor «Masa»-programmet. På lista, som i alt teller åtte ulike medikamenter, er BMS inne med to typer: Videx og Zorit. Disse to medisinene brukes dersom pasientene reagerer negativt på førstelinjemedisinene, og er langt dyrere enn disse.

Av leger får Bistandsaktuelt også opplyst at det i Botswana brukes en billigere og dårligere versjon av Videx enn det som er vanlig i Vesten.

Økonomisk slagside. Det har sine fordeler å være inne på denne lista. Ifølge leger skjer det svært sjelden at man endrer et medikamentelt regime, dersom det fungerer godt medisinsk uten store bivirkninger. Pris legges det mindre vekt på. Det innebærer at ARV-programmet i Botswana kan gi store inntekter på sikt til legemiddelfirmaene. Målet om å medisinere 110 000 aids-syke botswanere vil koste minst 66 millioner dollar, rundt 460 millioner kroner, i året.

Regner man inn utgiftene til testing, rådgivning og helsepersonell i tillegg, stiger prisen til 1000 dollar i året per pasient - eller 110 millioner dollar.

Fram til nå har Botswana fått mer aidspenger per innbygger enn noe annet afrikansk land. En viktig grunn til det er å vise at det er mulig å snu epidemien, fremholder folk i bistandsbransjen.

”

Nå føler jeg meg sterk. Jeg kan jobbe.

Dikeledi Mbale, aids-syk på ARV-behandling.

Dødsyke **Moja Selelo** er alenemor for tre barn. Hun står på venteliste for medisinsk behandling.

FOTO: BIBIANA DAHLE PIENE

Dikeledi Mbale er nabo med Moja Selelo. For et halvt år siden begynte hun med ARV-behandling. – Nå føler jeg meg sterk, sier hun og danser av glede.

Men Botswana merker at utgiftene tynger. Utgiftene til ARV-programmene har allerede ført til at en rekke andre utviklingsprosjekter står stille, og til et fall i den økonomiske veksten.

– Det er den produktive delen av befolkningen som dør, påpeker lederen for FNs utviklingsprogram, UNDP i Botswana, Bjørn Førde.

Foreløpig har ingen regnet ut hva Botswana tjener på å holde aids-pasienter i live, men slike makro-økonomiske regnestykker skal snart utarbeides, opplyser han.

– Allerede nå betaler vi rundt 80 prosent av regningen, sier Chris Molohe, som leder det nasjonale aidskoordineringsbyrået NACA. Avtalen med Merck og Gates Foundation går ut i 2005, og byrået anslår at i fremtiden kan aidsprogrammene komme til å koste bortimot 450 millioner dollar i året.

– Hvor skal vi få disse midlene fra? Vi vet ikke. Vi slåss, sier Molohe.

Rolls Royce. – Botswana har valgt

seg en Rolls Royce-modell. Nå må man begynne å diskutere om dette er den riktige løsningen, sier kilder i bistandsmiljøet.

Stadig flere stiller spørsmål ved om hvor lenge Botswana kan fortsette å dele ut merkevaremedisiner. Såkalte generiske aidsmedisiner, som blir produsert i India og Brasil, koster en fjerdedel eller mindre av merkevareproduktene.

Men spørsmålet er kontroversielt, og foreløpig er Botswana tilbakeholden med å debattere saken. Flere stiller spørsmål ved om bistanden fra legemiddelselskapene har ført til lojalitetsbindinger.

Dette blir forsiktig avvist av NACA.

– Myndighetene vil snart se på om det er mulig å få tak i billigere medisiner, sier Molohe.

Botswanas nyutnevnte helseminister Sheila Tlou er av en annen oppfatning.

– Nå bruker vi det som var på markedet da vi trengte det. Her kom folk til oss og sa at de ville hjelpe. Vi

”

De tjener penger. Vi slipper i alle fall å dø.

Sheila Tjou, helseminister i Botswana.

kunne kanskje ønsket oss noe annet, men vi sto ikke i en posisjon der vi kunne si nei, fremholder hun.

– Vi føler at vi ikke har noe valg. Dessuten er lav pris ikke nødvendigvis det beste for folket, sier hun til Bistandsaktuelt.

– Det er klart at legemiddelin-dustrien utnytter situasjonen. Men egentlig anser jeg dette som en vinn-vinn situasjon. De tjener penger. Vi slipper i alle fall å dø.

Bibiana D. Piene er norsk frilansjournalist.

Medisin – ikke vaksiner

Det eneste håpet om å få bukt med aidsepidemien i Afrika er å finne en aidsvaksine. Men en slik vaksine er fortsatt mange år unna. Dessuten fokuseres det mindre på å forske fram en vaksine enn å utvikle nye aidsmedisiner, hevder prosjektdirektør Ibou Thior ved Harvard AIDS institutt i Gaborone.

– Forskingen tar tid fordi kref-tene ikke er fokusert, men også fordi

legemiddelprodusentene legger mindre penger i dette. Det er ganske enkelt ikke mye penger i vaksiner, og det skaper ikke akkurat stor entusiasme i dette miljøet, fastslår han.

– Det er bedre å produsere medisiner fordi det gir større profit. Dessuten er det mindre risiko forbundet med medisiner enn med vaksiner, mener prosjektdirektøren.

– Vi kan ikke fortsette i så stor skala, sier presidenten

HIVAIDS

• BIBIANA D. PIENE

– Jeg tror ikke vi vil være i stand til å dele ut gratis aidsmedisiner i så stor skala i fremtiden. Om fem års tid er dette rett og slett ikke bærekraftig, sier Botswanas president Festus Mogae.

I 1995 satt Mogae og et par av hans ministre og lekte med tall på baksiden av en konvolutt. De regnet ut hvor mye det ville koste å sørge for medisiner til den aidssyke befolkningen. Resultatet var avskrek-kende: Milliarder av dollar i året. Tanken ble lagt på is.

Men så kom Merck og Gates Foundation med penger og billigere medisiner.

– Da de kom til oss med forslaget, ble jeg behagelig overrasket, sier Mogae til Bistandsaktuelt.

– De ga dere et tilbud dere ikke kunne avvise?

– Du kan godt si det slik.

For dyrt. Men mens botswanere flest mener at beslutningen om å gi aids-syke gratis ARV-behandling er irre-versibel, er presidenten av en annen

oppfatning.

– Uten internasjonal bistand vil det bli umulig for oss å fortsette, sier han.

– Men det er klart at folk kommer til å bli desillusjonerte hvis dette skjer. De er jo blitt lovet medisiner. Politisk er det jo umulig å stanse et slikt program. Men realistisk sett blir dette for dyrt for oss. Det er et faktum vi må se i øynene, sier presidenten.

Tvangstesting. Botswanas president er ikke redd for å være kontroversiell også på andre områder. I januar i år vedtok Botswana å rutineteste alle pasienter for aids – trass i både nasjonal og internasjonal bestyr-telse. Nå snakker Mogae allerede om nødvendigheten av å tvangsteste be-folkningen.

– Tvangstesting er en reell mulighet. Høyst sannsynlig blir vi nødt til å gå til drastiske skritt for å få bukt med epidemien, fremholder han.

– Hva vil forandre seg med tvangs-testing?

– Folk vil trolig bli mer bevisste

”

Realistisk sett blir dette for dyrt for oss. Det er et faktum vi må se i øynene.

Festus Mogae, president i Botswana.

omkring faren de befinner seg i. Det ville også kunne endre de metodene vi bruker for å forebygge smitte-spredning.

Å få folk til å teste seg er fortsatt den store bøygen. Bare én av ti hiv-smittede er klar over sin status.

– Hovedutfordringen er å få slutt på stigmatiseringen av hiv/aids. Det er dette som gjør at folk ikke tester seg, sier Mogae.

– Dere satser på en aidsfri generasjon innen 2016. Hvor realistisk er dette målet?

– Noen av målsettingene er det mulig å nå, for eksempel å stanse all mor-barn-smitte. Vi håper at alle som blir født i dag, vil være smitte-frie om tolv år. Men så lenge vi tilbyr ARV-behandling, er vi garantert en stort antall aidssyke i befolkningen.

En betinget suksess. Så langt er «Masa»-programmet en suksess, hevder botswanske myndigheter, ACHAP, frivillige organisasjoner, og andre innenfor «aidsindustrien». Frykten for at folk skulle slumse med medisiner og utvikle resis-

tens, har ikke slått til. Det er få bi-virkninger hevder ekspertene; 85 prosent responderer svært bra på førstelinjemedisinene. De resterende 15 prosentene må over på andre- og dyrere – medikamenter.

Men programmet går ikke helt knirkefritt. Et stort problem er mangelen på helsepersonell, noe som har medført at antallet syke som får ARV-behandling er lavere enn ønsket. Bare en tredel av dem som har utviklet aids får behandling. I dag importerer Botswana blant annet leger fra Cuba, for å bøte på de verste manglene.

Dessuten håpet man at et tilbud om behandling skulle få folk til å bli mer villige til å teste seg. Det har i liten grad slått til. Fortsatt kjenner bare én av ti hivsmittede sin status.

– Folk er redde for å ta testen. De sier de ikke vil ha en dødsdom. Dessuten er sykdommen fortsatt veldig stigmatisert, sier Nono (24) fra organisasjonen Urban Youth, som driver med aidsinformasjon i Gaborones fattige bydeler.

Konfliktfylte Burundi på vei mot va

...mens én million av landets innbyggere fremdeles er på flukt

BUJUMBURA (b-a): Med én sjettedel av innbyggerne på flukt, startet Burundi denne måneden forberedelsene til neste års valg. Samtidig har landets regjering og FN få konkrete planer for hvordan flyktninger og internt fordrevne skal reintegreres.

• I BURUNDI:
ERIK LANDET

BURUNDI

– En dag kom kommunesjefen og sa: «Dra!»

Firebarnsmoren Nécode Ntikarabavamwo gjenopplever rolig dagen i 1997, da landsbyen hennes havnet i kryssilden mellom opprørsgerilja og regjeringsstyrker.

– Vi fikk ikke noen annen informasjon, men skjønte at vi måtte flykte. Mannen min hadde blitt drept. Jeg vet fortsatt ikke hvem som drepte ham, sier Ntikarabavamwo.

Livredd for å lide samme skjebne, flyktet hun ut i bushen med de fire barna sine. Yngstejenta, Claudette, var bare spedbarnet.

– I fem måneder bodde vi i jungelen. Jeg torde ikke bo i huset. Men vi kunne ikke bli boende der ute heller, sier hun.

Dermed startet turen mot flyktingleiren Nduta i Tanzania.

Tre år i leir. – Vi var der i tre år. Men vi fikk ingen informasjon om hva som skjedde hjemme. Derfor flyttet vi til en ny leir; Mutabira. Den lå nærmere Burundi, og dermed fikk vi høre nyheter fra nyankomne flyktninger, forteller hun.

Det hun fikk høre, var at situasjonen langt fra var fredelig i hjemlandet. Likevel ville hun tilbake.

– Det var vanskelig å være flykting. Selv barn i Tanzania var ekle mot flyktninger. Som enslig kvinne var det ekstra hardt, rett og slett uholdbart. Jeg måtte hjem, sier hun, stopper opp en stund, før hun stille sier:

– 7. august 2003.

Datoen da hun kom tilbake til Burundi er brent inn i hjernen hennes. Først bodde hun et halvt år i en leir for internt fordrevne, før hun i april i år kom tilbake til sin opprinnelige landsby.

– Jeg hadde aldri trodd jeg skulle komme hjem. Det skjedde med Guds hjelp.

Bygger hus sammen. Nécode fortel-

Den norske hjelpeorganisasjonen Flyktingerådet er med på å gi barna i Burundi skoletilbud, som her ved en skole i Nyanza Lac.

ler, sittende på jorda som utgjør gulvet i sitt nye hus på 35 kvadratmeter.

Der bor hun med barna Sadia Nauwidana (14), Joyce Nshitirana (13), René Bukuru (9) og Claudette Nkunzuiana (7).

Hun lever av det hun kan dyrke på jordplappen utenfor huset. Jord som hun selv eier.

Huset er et av 141 hus som Flyktingerådet har bygget i området. Totalt har Flyktingerådet i år bygget rundt 1100 hus for returnerte flyktninger og internt fordrevne i Burundi, fordelt på syv forskjellige landsbyer.

– Landspørsmål er veldig viktig. Derfor bygger vi bare i områder hvor de returnerte flyktingene opprinnelig eide jorda. Det finnes ikke eiendomsregistre, men landsbyens befolkning vet hvem som eier hva, sier programansvarlig for Flyktingerådet i Burundi, Benedikte Jakobsen.

Misunnelse. I Nécodes landsby flyktet alle familiene. I andre områder, hvor enkelte ble igjen, er Flyktingerådet konsekvente på å inkludere også disse i reintegreringsarbeidet.

– 10-20 prosent av husene vi bygger er til folk som aldri dro. Dette gjør vi fordi det lett kan oppstå misunnelse hvis ikke disse inkluderes. Den fysiske byggingen er én ting, men samtidig er det viktig å tenke på det sosiale aspektet når flyktingene skal reintegreres. Derfor bistår vi lokalsamfunnet med å bygge skoler og hus sammen. Dette mener

Etter flere år som flykting i Tanzania kan firebarnsmoren Nécode Ntikarabavamwo ta i bruk sitt nye hus på hjemlandet i Burundi.

vi bidrar til dialog. Husene bygges med leireblokker, som familiene selv lager, sier Jakobsen.

Flyktingerådet er den eneste norske ikke-statlige organisasjonen som arbeider i Burundi. De har vært der siden 1996.

Utryddet eliten. Etter frigjøringen fra den belgiske kolonimakten i 1962 har Burundi mer eller mindre konstant vært preget av vold, krig og uroligheter i lange perioder.

Ulike tutsigrupper kjempet de påfølgende tiårene om makta, hele tiden med den store hutu-majoriteten mer eller mindre plassert på sidelinjen. Massakrer fulgte i 1965 og 1967, men den verste skjedde i 1972.

Militante hutuer, med base i Tanzania, iverksatte en offensiv og drepte flere tusen tutsier i Burundi. Tutsiene, redde for at de skulle lide samme skjebne som tutsiene i Rwanda, svarte kontant.

De første ofrene i april 1972 var hutuer med utdannelse: universitetsstudenter, lærere, sykepleiere, leger, prester, forretningsfolk, professorer og så videre. Da tutsiene var «ferdige», i august, var opp mot 200.000 hutuer drept, noe som utgjorde omtrent fem prosent av befolkningen.

I kjølvannet av massakren fulgte den første store flyktningsstrømmen fra Burundi. Opp mot 300.000 hutuer flyktet, de fleste av dem til Tanzania.

I 1993 brøt det igjen ut borgerkrig mellom den tutsidominerte regjeringshæren og hutu-opprørere, da den nyvalgte presidenten Melchior Ndadaye ble drept i et kuppforsøk. Ndadaye, selv tutu, var den første demokratisk valgte presidenten i landet.

Hans død førte til en voldsbølge

FAKTA

■ Burundi har siden frigjøringen fra Belgia i 1962 vært preget av krig og konflikt, både eksternt og internt. Invaderte DR Kongo i 1998.

■ Bare de siste ti årene er over 200.000 mennesker drept og over én million mennesker er drept på flukt fra hjemstedene sine.

■ Konflikten i Burundi følger etniske skillelinjer. Som i nabolandet i nord, Rwanda, er det hutuer og tutsier som står steilt mot hverandre.

■ 85 prosent av de rundt 6,3 millioner innbyggerne er hutuer. 14 prosent er tutsier og den siste prosenten er Batwa (pygmeer, red.anm.)

ALLE FOTO: KEN OPPRANN

hvor 80.000 mennesker fra begge de etniske gruppene ble drept i rene massakrer, og flere hundre tusen flyktet internt eller ut av landet. Til sammen er mer enn 200.000 mennesker blitt drept siden urolighetene startet i 1993.

Tidagers stemmeregistrering. Arbeidet til internasjonale organisasjoner i Burundi fikk et ørlite oppsving i 2002. Da undertegnet regjeringen, opposisjonspartiene og bevæpnede grupper en fredsavtale i Arusha.

Tross denne, fortsetter urolighetene og angrepene på sivile. Hver måned flykter rundt 50.000 mennesker fra områdene rundt hovedstaden Bujumbura på grunn av herjingene til hutu-militsen Forces for National Liberation (FNL).

I dag ledes overgangsregjeringen av hutuen Domitien Ndayizeye, men flere kilder mener tutsiene sitter på den reelle makta fordi de kontrollerer regjeringshæren. FNL-militsen har for eksempel nektet å forhandle med president Ndayizeye – de vil bare snakke med hæren.

Ifølge fredsavtalen skal en ny grunnlov etableres ved folkeavstemning. Avstemningen har tidligere vært utsatt – i skrivende stund er den planlagt i slutten av desember. Valg skal avholdes neste år og dagens overgangsregjering skal erstattes.

I slutten av november startet forberedelsene. På ti dager skal stemmeberettigede registreres – i et land

Nécode Ntikarabavamwo og barna Joyce Nshitirana (13), René Bukuru (9) og Claudette Nkuzuiana (7) i ruinene av sitt gamle hus, der mannen og faren ble drept. I bakgrunnen er det nye huset deres snart ferdig.

”

Jeg hadde aldri trodd jeg skulle komme hjem. Det skjedde med Guds hjelp.

Nécode Ntikarabavamwo, flyktning.

Barna i Makamba har aldri opplevd en verden uten soldater og geværer.

hvor til sammen én million mennesker er på flukt i utlandet eller er internt fordrevne.

Tilbakevendingen stopper. 287.000 burundiske flyktninger bor fortsatt i leire i Tanzania. I tillegg bor det rundt en halv million flyktninger, mesteparten fra 1972, i landsbyer som ikke administreres av FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR).

Mabanda i Makanda-regionen er en av fire transittleirer på grensa mellom Burundi og Tanzania. I løpet av våren i år returnerte over 50.000 burundiske flyktninger fra Tanzania gjennom disse leirene. Siden oppstarten med tilrettelagt tilbakevendning i 2002 har 190.000 returnert, ifølge FNs høykommissær for flyktninger.

Men i høst stoppet det opp. Usikkerheten rundt valget og den spente situasjonen for øvrig er årsaken.

Listen over ankomne flyktninger i transittleiren Mabanda taler sitt tydelige språk: Denne mandagen kom det tre flyktninger.

Historisk dag. For Jeremy Nisubire er dagen historisk.

– Dette er første gangen jeg er i hjemlandet mitt siden 1972. Jeg var seks år da vi måtte flykte. Jeg husker det var dramatisk, sier han.

Med far, mor og tre brødre tok han seg over grensa til Tanzania og til leiren Katumba.

På drøyt tretti år har leiren av naturlige årsaker vokst seg enorm,

og rommer i dag rundt 100.000 flyktninger. Nisubire bor der med kone og fem barn.

– Min mor lever fremdeles, men min far fikk aldri se Burundi igjen, sier han.

Han bekrefter at flyktningene i Tanzania har blitt mer skeptiske til å returnere den siste tiden.

– Folk føler at spenningen stiger. De venter på en avklaring om hva som skjer med valget, sier han.

Nisubire er spent og rastløs. Han vil gjerne dra rett videre og tilbake til hjembyen Karonda, men de lokale myndighetene har bedt ham vente.

– Jeg håper jeg kan dra i morgen. Jeg vil tilbake får å se om sikkerheten er god nok. Hvis den er det, skal jeg gå til myndighetene og få jorda vår tilbake. Så skal jeg bygge et hus og hente barna og kona mi hit, sier han engasjert.

Frykter ny storkrig. Jeremy Nisubire er altså optimist i forhold til det å få bygge hus, men faktum er at 1972-flyktningene utgjør en vanskelig nøtt i forhold til landspørsmål og eiendomsrett.

1972-flyktningene og barna deres har ingen rettigheter i dagens Burundi, og det vil være nesten umulig for dem å få sine eiendommer tilbake. Den opprinnelige jorda deres har vært omfordelt opptil flere ganger siden de dro.

De får ingen rådgivning om hva de kan gjøre og ingen kompensasjon for tapt land. Dette betyr at tu-

senvis av returnerte flyktninger på nytt blir fordrevet, etter å ha forsøkt å slå seg ned på stedene de opprinnelig flyktet fra.

Og hva som er status, er vanskelig å dokumentere. Ifølge Flyktningerådet er det en generell mangel på rapporter og evalueringer fra FN og ikke-statlige organisasjoner som dokumenterer statusen for returneringen og reintegreringen.

Det overordnede ansvaret for tilbakevendning og reintegrering er det likevel Burundis egne myndigheter som har. I januar i år fremla myndighetene et nasjonalt handlingsprogram for rehabilitering av hjemvendte flyktninger og internt fordrevne.

Storkrig? I praksis fungerer ikke det nasjonale mottaksapparatet. Ifølge Flyktningerådet har ikke regjeringen i Burundi forstått hvilke problemer som oppstår når tusenvis av flyktninger returnerer før forholdene er lagt til rette for det, og mener derfor handlingsprogrammet ikke holder mål.

Samme konklusjon trekker de andre internasjonale organisasjonene som er tilstede i Burundi.

Og dermed sperrer frykten seg for at mangelfull planlegging kan destabilisere den skjøre fredsprosessen og på nytt sende det lille landet ut i en storkrig.

Tanzania med nøkkel. Det er liten tvil om at godvilje fra Tanzania ville kunne gi Burundi tid til å forberede seg ordentlig på flyktningenes retur.

Men det skorter på velviljen. Tanzania har innført strenge restriksjoner på bevegelsesfriheten til de burundiske flyktningene. En del jobber likevel i den uformelle sektoren i landet, men de gjør det uten noen former for rettigheter, og behandles deretter. Flyktninger som har beveget seg for langt bort fra leirene er blitt banket opp og mishandlet.

Opposisjonen i Tanzania har ved flere anledninger brukt flyktningene i valgkampen, og viser til «alle problemene de fører med seg».

I november 2003 sendte FNs høykommissær for flyktninger ut en pressemelding som fastslo at sikkerheten i Burundi ikke var bra nok til at flyktningene kunne returnere. Allerede i januar i år fulgte samme FN-organ likevel opp med å undertegne en avtale om returnering med Burundi og Tanzania, som innebærer at returneringen fortsetter.

I april i år uttalte Amnesty at menneskerettighets- og sikkerhets situasjonen i Burundi gjør det umulig for flyktningene å vende hjem i sikkerhet og verdighet, slik FNs flyktningkonvensjon fastslår.

Under press. Det er åpenbart at UNHCR var og er under et sterkt press fra Tanzania: «Få flyktningene tilbake, eller så sparker vi dem ut».

Dette til tross for at FNs flyktningkonvensjon sier at tilbakevendning skal skje frivillig.

Flere kilder peker på at høykommissæren mangler en helhetlig strategi for returnering reintegrering av flyktningene. At man er ivrige på å få dem tilbakesendt, men mangler et apparat og plan for hva som skjer med flyktningene i Burundi.

Og neste år er det valg.

Den vanskelige tilbakeflyttingen

Majoriteten av flyktingene fra Kosovo tør ikke vende tilbake

PRISTINA (b-a): Over fem år etter krigen bor fremdeles hundretusener av flyktinger i utlandet. Den store tilbakeflyttingen verdenssamfunnet har ventet på, har uteblitt. Men noen tar sjansen på å vende hjem.

KOSOVO

• I KOSOVO:
LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Det er 17. juni, 1999. Landsbyen Vidanje i Kosovo står i flammer. Dette er kosovoalbanernes hevnaaksjoner for serbernes militære intervensjon og overgrep. I nabo-byen Klina, bare noen minutters gange unna, er om lag 100 kosovoalbanere drept eller savnet. Nå frykter kosovoserberne i Vidanje for sine liv. Tidlig om morgenen den 17. juni – en onsdag – legger de ut på flukt. Da er to serbere drept og tre er savnet.

Finansiert av myndighetene. – 418 mennesker flyktet fra Vidanje den dagen, forteller Milorad Sarkovic.

I tre dager og to netter kjørte familiefaren med kone og fire barn, som den gang var fra ni til 16 år, på traktor til Serbia.

– Livet der var hardt. Vi følte oss aldri velkomne, sier Sarkovic.

Etter over fem år i landflyktighet tok Milorad og 35 andre landsby-medlemmer sjansen på å vende tilbake. Nå bor de alle sammen i ett av de husene som ikke ble ødelagt i 1999, og jobber med å bygge opp igjen husene. Prosjektet er finansiert av regjeringen i Kosovo, og er en del av myndighetenes støtte til dem som ønsker å vende tilbake. Prosjektet i Vidanje administreres av FNs utviklingsprogram (UNDP) i Kosovo.

– Jeg er så lykkelig over å være tilbake, forteller Sarkovic.

Høst- og vinterkulda lar vente på seg i Kosovo i år. I fjor var det snø tidlig i november, mens det i år er sommertemperatur. Derfor ser det riktig idyllisk ut blant ruinene i Vidanje. Men innbyggerne reparerer hus på spreng. Her kommer værsmålet brått, og vinteren er rå og kald. Tre dager etter Bistandsaktuelt's besøk, kom det snø.

– Jeg håper å få huset mitt ferdig til jul. Da kommer resten av familien etter, sier Sarkovic.

Sikkerhet. Rett utenfor landsbyen står en politipatruljebil på dagtid. På nattetid holder KFOR-styrker vakt. Begge deler er en stadig påminnelse om hvor skjør freden er. I samråd med landsbyen ble det imidlertid bestemt at det ikke skulle være noen militær kontrollpost rundt den serbiske bosettingen. De kosovoalbaniske naboene har lovet å la sine naboer være i fred.

– Etter opptøyene i mars trodde jeg ikke det ville være mulig å vende tilbake, sier Sarkovic.

17-19. mars var hele Kosovo preget av kraftige opptøyer. 4500 kosovoserbere ble drept og nesten 900 skadd. Over 700 boliger og offentlige bygg ble brent ned.

Milorad og de andre tok likevel sjansen.

– Jeg vet at livet vil bli tøft her. Serbia var bedre kun fordi vi kunne bevege oss fritt. Men en må leve også. Det er her vi hører til, sier Sarkovic.

Han forteller at landsbybeboerne må ha beskyttelse for å bevege

– Jeg er så lykkelig over å være tilbake, sier Milorad Sarkovic. Han håper på å få huset sitt gjenoppbygd til jul.

ALLE FOTO: LIV R. BJERGENE

Det er hektisk byggaktivitet i Vidanje. Husene må stå ferdig før vinteren setter inn for fullt.

seg den knappe kilometeren inn til landsbyen Klina.

– Har du ingen kontakt med dine kosovoalbanske naboer?

– Nei. De har ikke en gang ønsket oss velkommen. Jeg vet ikke hvorfor, sier Sarkovic.

Navnebror Milorad med etternavnet Milanovic forteller derimot at albanske naboer hjelper til med å handle inn det han trenger i Klina.

– Albanske naboer kjøper inn for oss, og frakter det hit. Det tar to-tre dager, forteller han.

De øvrige landsbybeboerne uttrykker tydelig misnøye med Milorad Milanovics uttalelse. Han får derfor munnkurv og får ikke snakke mer med Bistandsaktuelt. Alle er de imidlertid enige om at de ønsker å ha et godt forhold til sine albanske naboer.

– Her i Klina mistet heldigvis ingen albanere livet i 1999 og ingen av deres hus ble brent ned. Vi håper derfor at vi kan skape et godt nabo-skap, sier Milorad Sarkovic.

Aller fattigste. I Mitrovica er befolkningen fremdeles delt i to og franske KFOR-soldater vokter brua mellom nord- og sør-Mitrovica. Her har Gsim Shabani (20) og familien fått hjelp fra Kirkens Nødhjelp til å flytte tilbake til huset sitt i bydelen

Dikhorito i sør-Mitrovica, på albansk-dominert side. Etter opptøyene i mars i år har tilbakeflyttingen fra nord til sør i Mitrovica stanset nesten helt opp. I Mitrovica er frontene harde.

Gsim og familien er ashkali, en minoritet i Kosovo. Ifølge FNs utviklingsprogram utgjør denne gruppen, sammen med roma og egyptere, Kosovos aller fattigste. 78 prosent av disse tre minoritetsgruppene lever for mindre enn to dollar om dagen, 75 prosent av dem mellom 15 og 24 er arbeidsledige og 17 prosent er analfabeter (25 prosent av kvinnene).

Tro på framtida. Familien Shabani består av ni familiemedlemmer fra tre til 44 år. Gsim's far er syk, og som eldstemann i søskenflokket er det Gsim som har hovedansvaret. Familien lever av det skrapet av metall som han og resten av familien klarer å skaffe og å selge videre. Han har fått hjelp av Kirkens Nødhjelp og FNs høykommissær for flyktinger (UNHCR) til å kjøpe en liten traktor, noe som letter arbeidet.

– Jeg kan tjene mellom 70 og 80 kroner dagen, opplyser Gsim.

Han forteller at han føler seg trygg, og at han går godt overens både med sine serbiske og albanske naboer. Gsim snakker både serbisk og albansk.

– Jeg kan bevege meg både nord og sør i Mitrovica. I nord sier jeg bare at jeg bor i en av flyktingeleirene, forteller han.

Han har tro på framtida og håper på et uavhengig Kosovo.

– Fordi da kan kanskje ting bli bedre.

Både han og kona Mirsada (19) ønsker at sønnen Brusli (3) skal få skolegang. For mens Gsim kan lese og skrive, er Mirsada analfabet. Det samme er Adile (12) som er på besøk hos familien. Hun forteller at hun håper at hun kan få lære å lese og skrive, men at hun er for gammel til å begynne i 1. klasse.

Livet på flukt. Gsim og familien

flyktet til Serbia i 1999. Gsim var da 15 år, og hadde hovedansvaret for hele familien. Spørsmålene om tida som flykting, blir tøffe for ham.

– Du kan ikke skjønne det. Livet som flykting er så forferdelig, du kan ikke forstå det, hvisker han stille, mens tårene renner nedover kindene hans.

Gsim forteller om hvor uønsket han og familien var i Beograd og Sarajevo, hvor de oppholdt seg. Om hvordan de ikke hadde tilgang til rent vann slik at de fikk holdt seg rene.

– Folk sparket til oss, sa vi luktet vondt. Jeg kjøpte aviser som jeg solgte videre, for å skaffe mat. Vi tok klær som andre kastet. Og når det regnet ute, ble det vått også inne i huset vi bodde i.

Men det verste var rottene.

– Vi sov ikke om natta på grunn av rottene. De bet oss over alt, en gang ble Mirsada, kona mi, bitt i nesa. Og Brusli var liten baby, sier Gsim, rister på hodet over minnene og gjentar stille for seg selv:

– Det aller verste var rottene.

– Hva tenkte du da du for første gang var tilbake i huset ditt igjen?

– Det føltes som om hele Kosovo var mitt. At jeg aldri ville trenge å spise eller drikke mer. At det å være hjemme var nok.

FAKTA

■ Fra 1999-2003 var den norske bistanden til Kosovo på om lag 960 millioner kroner. For 2004 er det avsatt 100 millioner i bistand.

■ Den norske støtten går hovedsakelig til å støtte reform- og utviklingsprosesser, inter-etnisk forskning og retur og å bedre situasjonen for etniske minoriteter. Norge har også støttet rehabilitering av hus for internt fordrevne, utbedring av vann/kloakk og elektrisitetsverk og kompetanseoverføring innen jordbruket.

Gsim Shabani, om tida som flykting.

Bare 12.000 av 230.000 har vendt hjem

MITROVICA (b-a): Ifølge FNs høykommissær for flyktninger flyktet om lag 230 000 av Kosovos minoritetsgrupper i 1999 til Serbia og Montenegro. Fra sommeren 2000 og fram til oktober i år har bare omlag 12 000 personer vendt tilbake.

- Etter opptøyene i mars er folk redde. De tør ikke flytte tilbake, sier Jackie Holmboe, programkoordinator for Roma returprogram i regi av Kirkens Nødhjelp.

Hun forteller at det i Mitrovica bor 560 personer fordelt på om lag 110 familier i bosettinger i nord-Mitrovica.

- I 2003 vendte ni av familiene tilbake, noe som utgjør om lag åtte prosent av alle sigøynerfamiliene som er internflyktninger på nord-siden, forteller hun.

Goder for alle. En tilbakeflytting forberedes nøye. Lokalmiljøet blir på forhånd spurt om de er villig til å ta imot de som ønsker å vende tilbake. For å bedre integreringen bidrar hjelpeorganisasjonene med å oppgradere lokalmiljøet generelt. I Vidanje blir veien utbedret, mens vann- og sanitærforholdene i bydelen Dikhorito i sør-Mitrovica har fått ordnet vann- og sanitærforholdene.

29.000 eiendomstvister. For noen av dem som ønsker å vende tilbake er det ikke bare et spørsmål om sikkerhet, men også at andre familier - som selv ofte har mistet sine hjem - har okkupert boligen. The Housing and Property Directorate (HPD) i Kosovo, som ledes av nordmannen Knut Rosandhaug, har fått inn 29.000 eiendomstvister.

- HPD ble etablert i 1999 for å løse problemet til alle dem som har mistet boligen sin - enten det var under sentralstyret fra 1989 til 1999 - da mange kosovoalbanere mistet jobbene sine og dermed også leiligheten som de hadde fått tildelt av arbeidsgiveren - eller som måtte flykte etter den internasjonale intervensjonen i 1999, forklarer Rosandhaug.

Han forteller at 97 prosent av sakene referer seg til den siste perioden; da omtrent alle minoritetsmedlemmene flyktet fra hjemmene sine i frykt for represalier fra de som da kom tilbake til Kosovo.

Med 240 ansatte og et budsjett på 25 millioner dollar, er det så langt tatt avgjørelse i 22.000 av de 29.000 kravene.

- Vi fikk operativt mandat i november 2000, og første rettsavgjørelse falt i juni 2001, forteller Rosandhaug.

Han forklarer at det fram til juni 2003 var mulig å levere krav til HPD. Deretter har direktoratet brukt tid på å kategorisere kravene og gruppere dem i forhold til type. Dette har gjort at hundrevis av saker er blitt behandlet i én og samme domstolsprosess.

- Vi planlegger å avslutte i 2005, sier Rosandhaug.

Da vil tvistene omkring hjemmene, boliger og leiligheter være løst. Men alle sakene omkring jordeiendom og kommersiell eiendom, som i dag behandles av lokale domstoler, vil fortsatt være uløste.

- Dette gjør inntektsgivende aktivitet for de som returnerer hjem svært vanskelig, om ikke umulig.

Familien Slavic har fått hjelp av Flyktningerådet til å bygge opp huset sitt i Plementina. Men mangel på tilbakeflytting gjør nå at Flyktningerådet trekker seg ut, og husbyggingprosjektet legges ned.

Åpenbart sinker dette returprosessen. I verste fall kan resultatet bli at fordrevne som har returnert igjen må forlate hjemmene sine fordi de ikke bruke for eksempel jorda eller butikken sin på en inntektsgivende måte, sier Rosandhaug.

Utkastelsesteam. En omvisning i HPDs lokaler viser hvordan kravene er stablet og kategorisert fra gulv til tak. I år og neste år er de store implementeringsårene. Så langt er 10.000 av tvistene ferdigbehandlet og hjemmene levert tilbake til rettmessig eier. Et eget utkastelsesteam håndterer saken dersom okkupantene ikke har etterfulgt utkastelsesbegjæringene. 40 prosent forlater boligen frivillig, og tallet øker. HPD forsøker å hjelpe de som ulovlig okkuperer hjemmene fordi de ikke selv kan flytte tilbake - for eksempel til nord-Mitrovica. Ellers er det opp til kommunene å bistå med sosial hjelp eller sosialbolig.

- En del føler at de har rett til å bo i den okkuperte boligen fordi de for eksempel ble bedt om å ta vare på boligen til eieren vender tilbake, forteller Rosandhaug.

Selger eller leier ut. HPDs jobb er unnagjort når saken er behandlet og nøkkelen overgitt rettmessig eier. Knut Rosandhaug og kollega Monica Furustøl som har ansvaret for implementeringen, føler begge at mange velger å ikke flytte tilbake.

- I dag er det relativt få som flytter tilbake, sier Furustøl.

- Folk er skremt av hendelsene i mars. Jeg vil tro at om lag 20 prosent har solgt hjemmet sitt før HPD har avgjort tvisten og at 20 prosent flytter tilbake, selger eller leier ut etter at de er blitt underrettet om utfallet i søksmålet. 60 prosent ber oss om å administrere boligen, sier Rosandhaug.

HPD leier da ut boligen til for eksempel personer i sosial nød. Disse kontraktene er svært tidsbegrensete, slik at rettmessig eier hele tiden har mulighet til retur.

- 2005 vil bli et tøft år, tror Rosandhaug, som har vært i Kosovo siden 1999.

- Da står kampen om selvstendighet.

Flyktningerådet trekker seg ut. Mangel på tilbakeflytting gjør at

Boligmangel er fortsatt et stort problem i Kosovo. I Plementina utenfor Pristina bor disse sigøynerbarna i en brakkeliggende leir.

Flyktningerådet 1. desember avslutter sitt arbeid i Kosovo.

- Siden 2000 har knapt 12.000 vendt tilbake, forteller stedlig representant i Flyktningerådet, Poul Svane.

Opptøyene i mars drev nye 4500 ut på flukt, men mange av disse har vendt tilbake.

- Uten tilstrekkelig grad av sikkerhet og mulighet for arbeid, returnerer ikke folk, sier Svane.

Flyktningerådets husbyggingprosjekt ble derfor lagt ned i novem-

ber. Da er over 1000 hus blitt gjenoppbygd siden 1999 - mange av dem i samarbeid med KFOR. Et sivilrettighetsprosjekt, som hjelper folk til å skaffe til veie nødvendige identifikasjonspapirer, er overdratt til en lokal ikke-statlig organisasjon.

- Skulle den store tilbakevendingen komme, er det selvsagt muligheter for at vi kan komme tilbake. Men slik situasjonen er nå, er det mer riktig at kompetansen drives videre av lokale krefter, sier Svane.

Knut Rosandhaug, leder for Housing and Property Directorate i Kosovo.

Jobbskaping og institusjonsbygging

- Økonomisk utvikling er svært viktig for å minske spenningene mellom befolkningsgruppene, sier stedlig representant for FNs utviklingsprogram, UNDP, Christine Roth.

Hun mener økonomisk utvikling de neste to årene vil være avgjørende for Kosovos utvikling. Lykkes satsingen, håper hun at regionen til slutt kan kvalifisere til å bli medlem av EU.

- UNDP jobber nå sammen med arbeidsministeren for å se på hva som kan gjøres med arbeidspolitikken.

Skattelette og støtte til lønninger er allerede tiltak som er i gang, slik at små og mellomstore bedrifter skal oppfordres til å ansette folk i

kortere kontrakter for å gi dem nyttig arbeidserfaring og gjøre dem mer attraktive på arbeidsmarkedet. Roth forteller hvordan UNDP nylig har fått bevilget penger til et arbeidsprosjekt der opplæring og kapasitetsbygging i departementer og sosiale velferdstilbud er satsingsområder. Her skal også de mest utsatte gruppene, som minoriteter, prioriteres.

- I tillegg må institusjonene styrkes. I løpet av neste år vil forhandlingene om framtidig status begynne. Da er en nødt til å sikre at de institusjonene som finnes kan styre, sier Roth.

UNDP har derfor i nesten ett år drevet et prosjekt der utdannede kosovoalbanere med nyttig jobberfaring fra utlandet, hentes til lokale institusjoner der de fungerer som rådgivere og lærermestere.

- Prosjektet er et ledd i å bygge opp et profesjonelt embetsverk, sier Roth.

Christine Roth, stedlig representant for UNDP.

Uten tilstrekkelig grad av sikkerhet og mulighet for arbeid, returnerer ikke folk.

Poul Svane, stedlig representant for Flyktningerådet

Omstridt ny statsminister

Parlamentets valg av ny statsminister i Kosovo, etter parlamentsvalget 23. oktober i år, skaper internasjonale reaksjoner. Rasmus Haradinaj er tidligere leder for den kosovoalbaniske UCK-geriljaen. To ganger er han blitt innkalt til forhør ved krigsforbryterdomstolen i Haag. Leder for domstolen, Carla del Ponte, har sagt

at hun vil ta ut siktelse mot flere framtrepende kosovoalbanere ved utgangen av året. Regjeringen i Kosovo, som etter planen skal starte forhandlinger om framtidig status i 2005, kan derfor i verste fall få en statsminister som er siktet for krigsforbrytelser.

Seier til Frelimo i Mosambik-valg

Påstander om valgfusk og økt avstand mellom regjering og opposisjon

Regjeringspartiet Frelimo blir sittende både med presidenten og flertallet i parlamentet i Mosambik etter valget i begynnelsen av desember. Valgdeltakelsen var lavere enn forventet, i et valg som observatører karakteriserer som fritt og rettferdig.

MOSAMBIK

• TONE BRATTELI

Det ligger an til at den nyalgte presidenten Armando Guebuza vil få rundt 60 prosent av stemmene, mens utfordreren Alfonso Dhlakama har en oppslutning på rundt 35 prosent.

Torsdag 9. desember holdt Frelimo en pressekonferanse der de erklærte seg som vinnere av valget etter den opptellingen som da var klar. I prosentvis oppslutning var stemmer på presidentkandidatene og partiene omtrent like.

Lav oppslutning. Bare rundt tre millioner velgere fant veien til valglokale i Mosambik. Når alle stemmer er talt opp, vil oppslutningen antakelig ligge et sted mellom 40 og 45 prosent. Dette er overraskende siden flere velgere enn vanlig hadde registrert seg på forhånd, og alle kunne gi sin stemmeseddel i det distriktet der de hadde registrert seg. Ellers er det ofte et stort praktisk problem for afrikanske velgere at de må stemme i sitt hjemdistrikt, som kan være langt unna der de jobber.

Professor i medievitenskap og Mosambik-kjenner Helge Rønning, mener den lave valgdeltakelsen, med en nedgang på om lag 30 prosent, viser at befolkningen er misfornøyd med det politiske systemet:

– Misnøyen finnes over hele landet – i sør som i nord, i byene og på landet. Dette er et problem for regjeringen som kommer til å øke i årene framover. Det later dessuten til at Renamo har tapt mer på den lave valgdeltakelsen enn Frelimo, og dermed står overfor et ganske stort problem som troverdig alternativ til regjeringen, mener Rønning.

Velger-betaling. President Joaquim Chissano – som nå går av og overlater presidentstolen til sin partifelle Guebuza – er så bekymret over den

Mosambiks nye president **Armando Guebuza** fra Frelimo avlegger sin stemme i valget 1. desember.

FOTO: JAMES OATWAY, REUTERS

lave valgoppslutningen at han foreslår å betale velgerne for å gå og stemme. I et intervju med nyhetsbyrået AFP sa han at i et land med mange analfabeter og stor likegyldighet til det politiske systemet, kan folk ha en tendens til å spørre seg selv: Hva oppnår jeg ved å stemme?

– Jeg er sikker på at hvis vi måtte si at de som velger skal få noen penger, selv om det er veldig lite, så ville de gå og stemme, uttalte Chissano.

Været får også skylda for det dårlige frammøtet. Mozambique Political Process Bulletin, som dekker valget spesielt, rapporterer om at 43 valglokaler ikke kunne åpne fordi regnværet hindret levering av stem-

”

Renamo har tapt mer på den lave valgdeltakelsen enn Frelimo.

Helge Rønningen, norsk professor bosatt i Mosambik.

mesedler og annet utstyr. Det er ikke uvanlig at veier går i oppløsning under kraftig regn på den afrikanske landsbygda. Renamo ønsket at disse om lag 25 000 velgerne kunne bruke stemmeretten på et senere tidspunkt, men National Election Commission – der Frelimo har majoriteten av medlemmene – satte tomme ned.

Valgfusk, hevder Renamo. Det har vært mange små problemer knyttet til avviklingen av valget, men neppe noe som er stort nok til å sette spørsmålsteget ved om det var fritt og rettferdig. Diverse dataproblemer har vært de største. Ellers er det observert i noen valglokaler at folk som passer på har hatt blekk på fingrene og vært litt for ivrige til å vise hvor stemmekryss skal settes. I enkelte valglokaler der bare ett av de toneangivende partiene har vært til stede, har man også sett overfylte stemmeurner.

Renamos Afonso Dhlakama har imidlertid beskyldt regjeringen for «massivt valgjuks» i et intervju med BBC Portuguese service. Han hevdet blant annet at politiet ikke hadde tillatt medlemmer av Renamo å sove i nærheten av valgurnene. Observatører hevder det motsatte. Renamo trekker videre fram påstander om juks med datasystem og antall stemmer, og at det er lagt stemmer for Frelimo i enkelte valgurner.

Dhlakama hevder at han ønsker at valget kjennes ugyldig og at nåværende president Joaquim Chissano blir sittende til nytt valg kan holdes. Han har beskyldt internasjonale observatører for å være inkompetente og uærlige.

Observatører mener de fleste av Dhlakamas påstander ikke er overbevisende. Men dersom han kan på-

viser flere falske stemmer i distriktene Gaza og Zambezia vil han sette et spørsmålsteget ved hele valget. Slik dokumentasjon har han foreløpig ikke lagt fram.

Stemmesedler det kan stilles spørsmålsteget ved blir sendt til sentral opptelling. Ved valget i 1999 ble 500 000 stemmer telt opp på denne måten. Denne gangen ser det ut til å være om lag 350 000 stemmer. Det har vært mye diskusjoner omkring denne sentrale opptellingen fordi Frelimo har motsatt seg at utenlandske valgobservatører er til stede. Klimaet mellom EU – som stiller med flest valgobservatører – og National Election Commission har vært anstrengt på grunn av dette.

Større avstand. Det som nok overrasker mange er at avstanden mellom de to viktigste kandidatene blir så stor som det ser ut til. Ved de to foregående valgene i Mosambik har presidentkandidatene fra Frelimo og Renamo nærmet seg hverandre. I 1999 fikk daværende president Chissano 52,3 prosent, mens Dhlakama fikk 47,7 prosent. Renamo gjorde også et ganske godt lokalvalg i 2003, og fikk for første gang kontroll over fem byer. En som nok har stukket av med en del av stemmene til Renamo, er Paul Domings i Party for Peace, Democracy and Development. Han var tidligere nestleder i Renamo, men ble sparket ut.

Opptellingen etter valget tok lenger tid enn loven egentlig tillater. Valgobservatører har advart mot at dette kunne føre til mistanke om at ikke alt hadde gått riktig for seg. The National Electoral Commission har tida fram til 17. desember til å meddele det endelige resultat.

ANNONSE

Bistandsaktuelt/Norads informasjonsavdeling – Ledig stilling som JOURNALIST/REDIGERER (vikariat)

Fagbladet Bistandsaktuelt utgis av Norad. Vi trenger nå en erstatter for vår journalist/redigerer som skal ut i svangerskapspermisjon. Stillingen er et vikariat i 100% stilling f.o.m. 18. april 2005 og ut året, men med mulighet for tidligere tiltredelse i hel- eller deltidsstilling.

Søkerne bør ha høyere utdanning, fortrinnsvis innen samfunnsfag eller journalistikk/media og må ha erfaring fra utenriksjournalistikk og/eller politisk journalistikk. Gode kunnskaper om utviklingssamarbeid og internasjonal erfaring er ønskelig og vil bli vektlagt. Gode engelskkunnskaper er nødvendig.

Bistandsaktuelt er Norges ledende fagblad om bistands- og utviklings spørsmål. Bladet utgis både i papir- og webutgave. Opplaget er p.t. 13.700 eksemplarer

Stillingen lønnes som førstekonsulent kode 1408, lønnstrinn 38-45, som rådgiver kode 1434, lønnstrinn 45-57, avhengig av kompetanse.

Nærmere opplysninger ved redaktør Gunnar Zachrisen, tlf. 22 24 20 40 eller e-post gz@norad.no

Søknad merket «INFO 04/24», sendes *Bistandsaktuelt/NORAD, postboks 8034 Dep, 0030 Oslo*, innen 15. januar 2004.

bistandsaktuelt

 Norad

Afrika sulter etter kapital

AV SANOU MBOYE

TETT PÅ AFRIKA

Den sjokkerende fattigdommen i landene sør for Sahara har vært i fokus igjen og igjen i media. Men de opprivende bildene viser bare symptomene på en underliggende sykdom: kapitalflukt.

Kapitalflukt har mange årsaker: betjening av gjeld, det at nesten alle kontrakter som finansieres av multilaterale långivere går til utenlandske selskaper (med skatte- og avgiftsfritak), urettferdige handelsbetingelser, spekulasjon, utenlandske vekslereserver på utenlandske konti, og innenlandsk privat kapital som sendes utenlands. Ifølge FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO) går 1,06 dollar ut av regionen for hver dollar som kommer inn.

Det meste av denne blodtappingen forsterkes av gjeld. Omtrent 80 cent av hver dollar som kommer inn i regionen i form av utenlandske lån, går ut av regionen igjen samme år. Dette krever en aktiv samhandling mellom kreditorene (OECD-landene og deres finansinstitusjoner, særlig Det internasjonale pengefondet, IMF og Verdensbanken) og låntakerne (afrikanske regjeringer). Kapitalflukten gir kreditorene de ressursene de trenger for å finansiere flere lån til de samme landene, også kalt «round-tipping» eller «back-to-back»-lån.

Låntakerne på sin side bruker de utenlandske lånene til å øke den private formuen i utlandet, mens streng budsjett disiplin og fri bevegelse av kapital – implementert i tråd med IMF og Verdensbankens strukturtilpasningsprogram – har ført til skyhøye renter. Den dødelige kombinasjonen av disse faktorene hindrer enhver utsikt til økonomisk vekst, og fører til et ikke-bærekraftig gjeldsnivå.

Kapitalflukten består både av formuer som skaffes lovlig hjemme og overføres lovlig til utlandet; formuer som skaffes lovlig hjemme og overføres illegalt til utlandet; og illegale formuer som overføres illegalt til utlandet. De to siste variantene påtvinger afrikanere gjeld, og svekker vestlige lederes troverdighet i forhold til hvitvasking av penger, godt styresett, innsynsrett for offentligheten, skattedisiplin og en makroøkonomisk politikk som skulle lede til økonomisk vekst.

Artikkelforfatteren er bekymret over kapitalflukt i landene sør for Sahara, og viser til hvordan flere økonomier i Midtøsten – som her fra Saudi-Arabia – blomstrer tross store politiske utfordringer.

FOTO: BILAL QABALAN, AFP

tett på afrika

I serien «Tett på Afrika» vil du møte ledende afrikanske tenkere, politikere, økonomer og skribenter. Spalten er et samarbeid med den internasjonale ikke-kommersielle avisorganisasjonen Project Syndicate.

At uforsvarlige lån uten garanti er misligholdes, rimer med økonomisk logikk og internasjonal lov. Velfungerende kredittmarkeder krever at låntakere innser konsekvensene av uansvarlige og politisk motiverte lån. Men det er to ting som hindrer dette. For det første: De afrikanske lederne som burde nekte å anerkjenne disse lånene, er de samme som tok opp lånene, med det opplagte målet å berike seg selv. For det andre kan kreditorene gjengjelde med å nekte å gi flere lån.

Disse hindrene er verken uoverstigelige eller unike for Afrika sør for Sahara. Kapitalflukt utløses sannsynligvis av usikkerhet i forhold til godt styresett, politisk stabilitet, sivile rettigheter, ansvarlighet, eiendomsrett og kor-

Ifølge FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO) går 1,06 dollar ut av regionen for hver dollar som kommer inn.

rupsjon. En sunn økonomisk politikk, en bærekraftig økonomisk utvikling og fornuftig avkastning på investeringer kan snu kapitalflukten. Ifølge tall fra den amerikanske investeringsbanken Salomon Brothers, var snudd kapitalflukt estimert til rundt 40 milliarder dollar for Latin-Amerika i 1991, ledet av Mexico, Venezuela, Brasil, Argentina og Chile. Kina fikk tilbake 56 milliarder dollar mellom 1989 og 1991.

Like avslørende: flere økonomier i Midt-Østen blomstrer. De forente arabiske emirater og Saudi-Arabia oversvømmes av kapital fordi innenlandske investorer har postet inn milliarder av dollar de siste par årene. Børsindeksen i Saudi-Arabia har økt med 78 prosent siden årsskiftet, langt over de viktigste amerikanske og europeiske indeksene. Og dette er i et område som mares av konflikter, kjernefysisk spenning, terrorisme og akutte politiske utfordringer.

Den såkalte «Washington Consensus» om økonomisk frihet, deregulering av kapitalflyt, privatisering og restriksjoner på subsidier, er et hinder for den politikken som

trenge i Afrika sør for Sahara for å få til politiske forbedringer, en stabil makroøkonomi, utvidede finansmarkeder og mindre tyngende gjeldsbyrder.

Private firmaer som har skaffet seg kontroll over tidligere offentlige eide selskaper, burde oppmuntres av lovverket til å investere ny kapital i disse selskapene. Nye aksjer burde øremerkes til innenlandske investorer, for å oppmuntre til å tilbakeføre privat kapital. Kontroll med kapitalbevegelser og skatteinsentiver ville holde legitim privat kapital i hjemlandet, og stimulere til innenlandske investeringer.

Dette er de viktigste betingelsene for å skape en bærekraftig økonomisk vekst i Afrika sør for Sahara. Sann fornuft peker på behovet for at OECD-landene, IMF og Verdensbanken stopper den tvilsomme samhandlingen med afrikanske ledere, og støtte en politikk som på lang sikt tjener både Vesten og verden.

Det er uklokt å overse det negative investeringsklimaet. Ifølge New York Times som siterer amerikanske militærkilder, blir Sahara et nytt Afghanistan. Denne trusselen, sammen med terrorangrep i Kenya, Tanzania, Tunisia og Marokko har fått Bush-administrasjonen til å installere militærbaser i regionen. Men bare en politikk som fremmer sosial rettferdighet og økonomisk utvikling kan gi en effektiv seier over terrorisme.

Tony Blair er USAs nærmeste allierte i «krigen mot terror». Han mener også at Afrikas vilkår er «verdens dårlige samvittighet», og har etablert en Afrika-kommisjon som skal rapportere til verdens rikeste landG8-landene. Men i tillegg til de skjeve handelsbetingelsene Blair har lovet å gripe fatt i, burde han og andre vestlige ledere stoppe de skandaløse «back-to-back-lånene» og sende tilbake pengene som er underslått av afrikanske ledere og deres venner i Vesten.

Sanou Mboye er tidligere økonom ved Den afrikanske utviklingsbanken.

Nepals maoister avviser fredsforhandlinger

• I NEPAL:

NAVIN SINGH KHADKA

KATMANDU (b-a): Å invitere de maoistiske opprørerne til fredsforhandlinger er blitt ren rutine for Nepals syv måneder gamle koalisjonsregjering. Foreløpig har imidlertid ikke maoistene vært særlig interesserte i å sette seg ved forhandlingsbordet.

Nylig ga statsminister Sher Bahadur Deuba maoistene frist til 13. januar 2005 til å møte til fredsforhandlinger. Hvis ikke vil Deuba be om at det avholdes parlamentsvalg. I tillegg til å true med valg, noe maoistene ikke ønsker, har statsministeren også kommet med to tilbud: At regjeringen i eventuelle forhandlinger ville være villig til å diskutere ethvert tema maoistene ønsket å ta opp. Og å fjerne terroriststempelen på maoistledere som deltar i eventuelle fredsforhandlinger og å heve Interpols etterlysning av dem.

Løftene blir ansett som et markant linjeskifte i regjeringens politikk. Tidligere har den stått fast på at de ikke er villig til å diskutere Nepals parlamentarisme og landet konstitusjonelle monarki med opprørerne. Maoistenes erklærte hovedmål er å erstatte Nepals monarki med en kommunistisk republikk. Konflikten har pågått i ni år og kostet mer enn 10.000 menneskeliv.

Maoistene avsto imidlertid blankt å delta i forhandlinger «i den nåværende situasjonen». En grunn til avslaget er trolig at regjeringen avsto kravet om at FN bør inviteres til å megle i borgerkrigen. Regjeringen fastholder at det dreier seg om et indre anliggende. Det som trolig skapte mest irritasjon blant maoistene, var nok likevel trusselen om nyalg.

– Det vil bare føre til mer blodsutgytelse i Nepal, advarer maoistleder Prachanda.

Det er imidlertid ikke bare de maoistiske opprørerne som er imot at det avholdets parlamentsvalg i januar, et valg som for øvrig er mer enn to år forsinket. Også partiene som i sin tid oppløste parlamentet, er motstandere av et valg nå. Etter deres mening er det umulig å avholde et skikkelig valg i dagens situasjon. Deuba argumenterer imidlertid med at hvis det kan avholdes valg i Afghanistan og Irak, så bør det kunne avholdes i Nepal også.

For å komplisere situasjonen ytterligere krever flere partier som ikke deltar i den sittende koalisjonsregjeringen at det oppløste parlamentet gjeninnsettes. Disse partiene er også motstandere av kong Gyandendra og måten han overtok makten på for to år siden. Men politiske partier og krefter som er lojale mot kongen, motsetter seg ønsket om gjeninnsettelse.

notis

Kondommangel i Uganda

Ugandas kondom-koordinator, Vastha Kibirige bekrefter at landet har mangel på kondomer.

– Vi kommer til å ha seks måneder med begrenset tilgang til kondomer, sier Kibirige.

Hun frykter at folk i mellomtiden vil ha ubeskyttet sex, men sier at myndighetene vil gjøre det de kan for å hivesmitte. Årsaken til mangelen på kondomer er at ti millioner kondomer er blitt trukket tilbake fra markedet på grunn av tvil om kvalitet. Folk har blant annet klaget på lukten av kondomene. (BBC)

NEPAL

62 mill. miner destruert

Ny rapport oppsummerer resultatene av landminekonvensjonen

62 millioner miner er destruert og 1100 kvadratkilometer land ryddet for miner. Dette er blant lyspunktene fem år etter at minekonvensjonen trådte i kraft.

LANDMINER

• ERIK LANDET

– Landminekonvensjonen gjør store fremskritt i arbeidet for å utrydde antipersonellminer, og for å redde liv og lemmer i hver eneste region i verden, sier leder av Norsk Folkehjelps mineseksjon, Per Nergaard.

Uttalelsen baserer seg på funnene i Landmine Monitor Report 2004, en rapport som Folkehjelpa har utarbeidet sammen med fire andre organisasjoner.

Rapporten tar for seg femårsperioden etter at Landminekonvensjonen trådte i kraft i 1999. Landene som har sluttet seg til konvensjonen, som ble framforhandlet i Oslo i 1997, har forpliktet seg til å stoppe all bruk, lagring, produksjon og salg av anti-personell landminer. De har også forpliktet seg til å destruere alle lagre og å støtte mineofre.

«**Enorme fremskritt**». Rapporten beskriver framskrittene for å utrydde antipersonellminer som «enorme». Den største seieren er ifølge rapporten ryddingen av antipersonellminer. Totalt er det destruert 62 millioner antipersonellminer de siste fem årene.

– Mer enn 1100 kvadratkilometer landområde er ryddet de siste fem årene. Dette inkluderer destruering av over fire millioner antipersonellminer, snaut én million antitankminer og flere millioner udetonerte eksplosiver. Tilførselen av nye miner i land som er ryddet, er minimal, sier Per Nergaard.

Men skadeomfanget er fortsatt enormt.

– Siden 1999 er det registrert 42.500 skadde, fra ulykker i mer enn 75 land. I tillegg er det mange tilfeller som ikke blir rapportert. Trolig skjer det mellom 15.000 og 20.000 ulykker i året, heter det i rapporten.

Mer enn 400.000 mennesker lever med mineskader, og i 83 land lever millioner av mennesker i frykt for nye skader.

Finland fraværende. 152 land – to tredeler av verdens stater – er nå tilsluttet konvensjonen. De nyeste «medlemmene» er Burundi, Sudan, Hviterussland, Hellas, Serbia, Montenegro og Tyrkia.

Men fremdeles står 42 land utenfor. Samlet har disse landene lagret rundt 185 millioner antipersonellminer. Listen inkluderer Kina, Russland, USA, mesteparten av Midtøsten, de fleste tidligere Sovjetrepublikkene og mange asiatiske land.

Kina alene antas å ha 110 millioner lagrede miner, Russland har 50 millioner og USA drøyt ti millioner.

De eneste landene som kontinuerlig har brukt landminer de siste fem årene, er Russland og Burma.

Finland er det eneste landet i EU som ikke har undertegnet konvensjonen. I vår annonserte finnene at de først vil undertegne i 2012.

– Det har vært foruroligende stille rundt Finlands valg om å utsette undertegnelsen av konvensjonen. Vi stiller oss uforstående til avgjørelsen, men synes det er veldig beklagelig, sier Nergaard.

Årlig er det trolig om lag 15-20.000 mineulykker. Denne minerydderen jobber i Angola, ett av de landene der landminer utgjør et stort problem.

FOTO: NORSK FOLKEHJELP

USA støtter Folkehjelpa. Også USA nekter å undertegne konvensjonen, noe Folkehjelpa har fordømt.

– Bill Clinton hadde en målsetting om at USA skulle undertegne i 2006, men dette har president Bush gått tilbake på. Til tross for sin manglende evne til å forstå hva dette går ut på, er USA likevel flinke til å støtte opp om den humanitære delen av mineryddingen, sier Nergaard.

Både USA og Finland er nemlig aktive givere til humanitære organisasjoner som rydder miner. Norsk Folkehjelp er blant dem som støttes.

– Det er bedre at vi har en dialog med disse landene og prøver å påvirke dem, enn at vi nekter å ta i mot pengene, svarer Nergaard, på spørsmål om ikke dette er problematisk.

Han er klar over at uttalt kritikk mot USA kan koste.

– USA legger et visst press på oss, men vi vet ikke om dette får økonomiske følger ennå. Det ser vi når søknadene våre om videre støtte er behandlet, sier Nergaard.

Inn i Sudan. I slutten av november ble den første tilsynskonferansen for landminekonvensjonen avholdt i Nairobi. Fra Norge deltok statssekretær Vidar Helgesen i Utenriks-

departementet (UD).

De fleste mineofrene er sivile, mange av dem er barn. For oss er det viktig å sikre bedre støtte til mineofrene og deres familier. Samtidig er det absolutt nødvendig å rydde alle landminer. Bare en minefri verden kan forhindre nye mineofre, uttalte Helgesen på toppmøtet.

Statssekretæren opplyste samtidig at UD nå skal støtte Folkehjelpas nye mineryddingsprosjekt i Sudan. Folkehjelpa skal først og fremst rydde veier slik at Verdens Matvareprogram kan få fram matforsyninger til hjemvendte flyktninger.

Landene som deltok i Nairobi ble enige om en slutterklæring der USA, Russland og Kina ble bedt om å slutte seg til avtalen.

– Vi ber de statene som ikke har sluttet seg til vår kamp, spesielt de som er i besittelse av store mengder landminer eller som fortsetter å bruke disse lumskete våpnene, om straks å overholde konvensjonen, heter det i felleserklæringen.

”

Det har vært foruroligende stille rundt Finlands beslutning om å utsette undertegningen av konvensjonen.

Per Nergaard, Norsk Folkehjelp.

Rapporten kan leses her: www.icbl.org/lm

Harde kamper i Kongo

Den siste måneden har spenningen i Kongo tatt seg opp igjen etter at Rwanda offentlig truet med å invadere nabolandet. Tutsiregjeringen i Rwanda skal ved flere anledninger ha sendt soldater inn i Kongo for å drepe hutu-soldater, som var delaktige i folkemordet i Rwanda i 1994.

I slutten av november truet Rwanda i mer offisielle ordelag med å invadere Kongo. Som svar på Rwandas trussel, vil regjeringen i Kongo sende 10.000 soldater til de østlige delene av landet. Situasjonen er for tiden meget uoversiktlig, og daglig kommer meldinger om kamper mellom ulike grupper og om overgrep på sivilbefolkningen.

De siste meldingene går ut på at rivaliserende fraksjoner i DR Kongos hær nå kriger mot hverandre. Nasjonalhæren i Kongo består av grupper som kjempet mot hverandre i krigen som i flere år herjet landet. I de østlige delene av Kongo, hovedsakelig rundt byen Goma, består regjeringshæren av grupper som er støttet av Rwanda. Disse gruppene skal nå være i kamper med regjeringssoldater som støtter president Joseph Kabila i Kinshasa.

Fem millioner dollar til det palestinske

Under giverlandsmøtet med Den palestinske selvstyremyndigheten besluttet norske myndigheter å gi om lag fem millioner dollar i ekstraordinær budsjettstøtte for å møte den prekære finansielle situasjonen i inneværende år.

– Det norske bidraget vil gå til Verdensbankens flegiverfond for budsjettstøtte til palestinske myndigheter. Bidraget ble mottatt med tilfredshet av palestinske myndigheter som har akutte finansieringsbehov, sier utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson.

Norske artister med afrikansk jam

Unni Wilhelmsen, Anneli Drecker, Lynni Treekrem og Simone fra D'Sound drar i vinter til Afrika for å spille inn plate sammen med afrikanske sangartister. CARE står bak prosjektet. Innspillingen av CD'en vil skje i et platestudio i Dar-Es-Salaam i Tanzania. Plata vil bli sluppet på kvinnedagen 8. mars 2005.

Mikrokreditt til 100 millioner mennesker

FN har erklært at 2005 skal være det internasjonale året for mikrokreditt, og har som målsetting at 100 millioner fattige skal nyte godt av ordningen. I fjor mottok over 54 millioner av verdens fattigste slike lån, ifølge en rapport utgitt av kampanjen for mikrokreditt. (UNWIRE)

Ti års kamp mot landminer

AV HALLE JØRN HANSEN

LANDMINER

Statssjefer, statsministre, utenriksministre, diplomater, militære ledere og parlamentarikere fra 143 land deltok i månedskiftet november/desember på det store FN-toppmøtet om kamp mot landminer i Nairobi. Like viktig var en annen stor og mangfoldig gruppe delegater, nemlig delegasjonen fra den internasjonale kampanjen mot landminer (ICBL), ledet av vinneren av Nobels fredspris i 1997, Jody Williams. Fra Norge deltok Norsk Folkehjelp som medlem i ICBL og som en av de tre største frivillige organisasjonene på minerydding i verden.

Møtet kunne feire at en over ti år lang kamp mot landminer har gitt store resultater over nesten hele verden både politisk og humanitært.

Et lite tilbakeblikk: Begynnelsen på kampanjearbeidet tidlig på 1990-tallet var vanskelig. Initiativtakene til den internasjonale kampanjen var den amerikanske kampanjen ledet av Jody Williams. De fikk sine første medspillere i Tyskland og Storbritannia, men også den norske kampanjen med Norsk Folkehjelp som den sentrale aktøren kom tidlig med. Den internasjonale kampanjen møtte til å begynne med til dels sterk politisk og militær motstand. Det psykologiske etterslep fra den kalde krigen var fortsatt stort. Mange militære ledere og noen politiske mente at landminer fortsatt var en helt nødvendig del av de våpen man trengte i krig. De store selskapene som produserte miner var motstandere.

Den norske kampanjen fikk raskt stor folkelig tilslutning, og da både LO-sjefen Yngve Hågensen og Oslo-biskopen Andreas Aarflot på samme dag vinteren 1995 sendte inn sine støttesignaturer, var vi i den norske kampanjen ganske sikre på at saken ville gå vår vei. Da jeg 15. mai 1995, mens jeg var i Norsk Folkehjelp, møtte Arbeiderpartiets nye leder Thorbjørn Jagland til samtale, begynte han med å fortelle at statsminister Gro Harlem Brundtland, han selv og et par andre fra partiledelsen samme morgen hadde hatt møte og besluttet å tilrå at partiet og regjeringens politikk burde endres. Norge skulle heretter aktivt arbeide for en internasjonal konvensjon mot landminer.

Nyheten vakte bestyrtelse i deler av Forsvaret, og i dagene etterpå satt det både generaler og andre offiserer på forsvarsministerens kontor og i Stortinget for å prøve å hindre at løftet fra Jagland ble realitet. Men i Stortinget lå det allerede et forslag fra representantene Bondevik, Arnstad og Frafjord Johnson om å støtte den internasjonale kampanjen. Noen uker seinere traff Stortinget enstemmig de nødvendige vedtak for at regjeringen kunne engasjere seg i arbeidet for en konvensjon mot landminer.

En villig norsk utenrikspolitisk ledelse, støttet av dyktige og engasjerte folk fra UD og det sivile samfunn, kastet seg deretter inn i et aktivt internasjonalt arbeid for saken. De sentrale internasjonale partnere ble Canada og Sør-Afrika, og i løpet av kort tid ble oppslutningen om saken så sterk internasjonalt at ingen lenger var i tvil om at arbeidet ville lykkes.

Høsten 1997 var den norske regjeringen vertskap for en stor konferanse i Oslo om forslaget til konvensjon med forbud

Den internasjonale kampanjen mot landminer er ledet av Jody Williams.

FOTO: SCANPIX

bakgrunn

mot produksjon, salg og bruk av landminer. USA, som hadde den sterkeste militære anti-minelobbyen, motsatte seg at forslaget til konvensjon skulle ferdigforhandles da. President Bill Clinton ringte Nelson Mandela som fortsatt var president i Sør-Afrika og ba Mandela medvirke til en utsettelse, men fikk et rungende nei til svar. Det samme ble utfallet av telefonsamtalene fra den amerikanske utenriksministeren til både den kanadiske og norske motparten.

2. desember 1997 satte man punktum for en lang, men vellykket forhandlingsprosess med en stor regjeringskonferanse i Ottawa med enstemmig å vedta en konvensjon mot produksjon, handel med og bruk av landminer. Hele tiden hadde det sivile samfunn nasjonalt og internasjonalt anført av ICBL, vært meget aktive pådrivere i den internasjonale politiske prosessen. Høsten 1997 kom den store internasjonale anerkjennelsen med Nobels fredspris delt mellom ICBL og kampanjens dyktige leder Jody Williams.

I 1999 hadde så mange regjeringer ratifisert konvensjonsteksten at den var blitt internasjonal lov.

Fem år etter at konvensjonen ble internasjonal lov, skulle man under det nylig avholdte møtet i Nairobi gjøre opp status. Resultatene er imponerende.

143 medlemsland i FN hadde før Nairobi-møtet ratifisert konvensjonen. Det er for medlemslandene utviklet mange og omfattende regler og standarder for hvordan man internasjonalt anvender konvensjonen. Det er ødelagt omlag 62 millioner landminer siden 1999, derav cirka 37 millioner i nasjonale lagre hos konvensjonspartnerne.

Oppslutningen om minekonvensjonen er særlig sterk i Afrika sør for Sahara, i Europa og Latin-Amerika. Under møtet i Nairobi kom land

nummer 144 til, nemlig Etiopia, mens den nye regjeringen i Somalia, et land som har vært uten regjering i 13 år, lovet at så snart den rent politisk og fysisk er tilbake i Mogadishu, skal den slutte seg til.

Det er fortsatt 40 land som ikke har undertegnet, blant dem USA, Russland, Kina, India, Pakistan, Burma, Israel, Iran, Cuba og Finland. USA utvikler fortsatt miner for eget forsvar, og begrunner sin nåværende politikk med behovet for unilateral handlefrihet. Men USA har også totalforbud mot eksport, og i Nairobi kom meldingen om at USA vurderer å slutte seg til konvensjonen i 2010. Kina produserer og selger ikke lenger landminer. India og Pakistan produserer for lager. Finland beholder sine lagre, og har uttatt beslutningen om å tiltre konvensjonen. Russland og Burma er de eneste land som fortsatt produserer og bruker miner i sin krigføring.

Helt siden minekampanjens første dager har det pågått humanitær minerydding i nesten alle land som er rammet av krigens svøpe og de ødeleggende konsekvensene som miner har, særlig for sivilbefolkningen. Over fire millioner landminer er fjernet, omlag én million anti-tankminer og mange millioner andre farlige eksplosiver som har ligget igjen på slagmarkene. Det er brukt omlag 15 milliarder kroner på minerydding siden 1992.

Norge er blant de store bistandsgiverne når det gjelder minerydding og har siden konvensjonen ble undertegnet, bevilget én milliard kroner til minerydding. Pengene har til dels blitt kanalisert multilateralt gjennom FN og dels bilateralt til mineprogrammer, i hovedsak i regi av Norsk Folkehjelp, samt til mineofre. Andre store bistandsgivere er EU og dets medlemsland, Canada, Japan, USA og FN.

Da minekonferansen sluttet i Nairobi, vedtok man et handlingsdokument med hele 70 delpunkter.

Det viktigste er at man enda sterkere enn før vektlegger hensynet til mineofrene. Det er omlag 400 000 mennesker over hele verden som har fått sin helse ødelagt av miner. Trass i suksessen som anti-minearbeidet har internasjonalt, blir cirka 18 000 mennesker årlig fortsatt ofre for landminene. Nå skal mineofrene ha forrang hos bistandsgivere, frivillige organisasjoner og regjeringer i land med mineofre.

Ingen vet sikkert, men man antar at mellom 100 og 120 millioner miner fortsatt er gjemt i jorda i land der krig har herjet. De hardest rammede er Angola, Kambodsja, Afghanistan og Colombia. Med dagens teknologi kreves det derfor fortsatt systematisk og langvarig innsats av titusener av mineryddere i mange land, fortsatt stor vilje fra bistandsgiverne til å bevilge penger og fortsatt stor innsats for å lære folk i områder med minefare om hvordan de kan beskytte seg og sine til minene er fjernet.

Halle Jørn Hanssen er frilansjournalist og tidligere generalsekretær i Norsk Folkehjelp. Han var nylig til stede på minekonferansen i Nairobi.

hvem? hvor?
hva i all verden?

FOTO: SCANPIX

1. Hvem er dette?
2. Nevn tre av de i alt fem hovedmålgruppene for norsk bistand?
3. Hva står forkortelsen WTO for?
4. Hva kalles de arabiske militsstyrkene som får hovedskylden for overgrepene i Darfur?
5. Hvor mange innbyggere har Kosovo?
6. Hvilke to land har swahili som et offisielt språk?
7. Hva heter det «flate» fjellet som omkranser Cape Town?
8. Hvilken risikofylt sport er Zambezi-elven særlig kjent for?
9. Hva heter Pakistans lengste elv?
10. Hvilken drikk er Sri Lanka storeksportør av?
11. Mot hvilken fryktet sykdom som kan smitte fra dyr til mennesker, utviklet Louis Pasteur en vaksine i 1885?
12. Hvilket land hadde koloniherrdømme over Angola fram til 1975?
13. Hva het familien som styrte nicaraguansk politikk i 44 år?
14. Hva slags firma er AVIATECA i Guatemala?
15. Hva heter fuglene (dyrene) som samlet gir Nakurusjøen i Kenya et rosa preg?
16. Hva er en sitar?
17. Når ble det første, demokratiske parlamentsvalg avholdt i Mosambik?
18. Hvem er den største finansieringskilden for utdanning i utviklingsland?
19. Hva het Botswana tidligere?
20. Hva er tigrinya og tigrè i Eritrea?

Svarene finner du på side 23.

Spørrespalten er laget av **Mette Winther**.

Prøv en
annonse eller ilegg i

**bistands
aktuell**

Tlf. 22 24 20 40

Ulovlig skoghogst i Tanzania

AV EIRIK G. JANSEN

TANZANIA

De siste månedene har avisene i Tanzania hatt store oppslag om ulovlig hogst av skog i de sørlige deler av landet. Den uavhengige avisen «The Guardian» har alene hatt mer enn 20 store førstesideoppslag om denne saken.

En viktig årsak til den ulovlige hogsten er en ny bro som ble åpnet i august 2003 over den store Rufiji-elven – Mkapa-broen, oppkalt etter Tanzanias nåværende president. Broen er den lengste i det østlige og sørlige Afrika og skulle bidra til å knytte de sørlige deler av Tanzania tettere sammen med resten av landet. Området sør for Rufiji-elven har vært meget isolert. Det har blant annet bidratt til at de siste store områder i landet med naturskog har fått ligge temmelig urørt.

Blant skogeksperter i Tanzania var det ikke uventet at denne skogen ville bli åpnet opp for hogst da skogsområdene nord for Rufiji-elven, forbundet med god vei til Dar es Salaam, allerede i mange år har vært utsatt for overbeskatning. Den internasjonale ikke-statlige organisasjonen TRAFFIC (The Wildlife Trade Monitoring Network), knyttet til The World Conservation Union (IUCN) og Verdens villmarksfond (WWF), advarte sterkt i en rapport i 2003 om at ulovlig hogst kunne bli resultatet hvis ikke bedre rutiner for overvåking og kontroll av hogsten ble bygget opp etter at broen ble åpnet.

De verste antakelser synes å ha slått til. Bare noen måneder etter broen var åpnet, viste undersøkelser at hver natt krysset 40 store lastebiler med 25 tonn tømmer hver over broen. Det ble anslått at verdien til tømmeret var USD 450.000 per døgn. En internasjonal skogekspert i Tanzania har beregnet at etter at Mkapa-broen ble åpnet, er det hogget ned skog til en verdi av et par hundre millioner dollar. Naturskogen som det hogges i er på over 20.000 kvadratkilometer – nesten på størrelse med Oppland fylke. Det aller meste av tømmeret ble fraktet til havnen i Dar es Salaam, hvorfra det senere ble eksportert hovedsakelig til Kina og andre land i det fjerne Østen.

Verken hogst av skog eller eksport av tømmer er ulovlig. Det er omfanget av den ukontrollerte hogsten og eksporten som gjør den ulovlig. Hvis ikke hogsten av den

Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes gz@norad.no. Teksten bør ikke overstige 9000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

kronikk

verdifulle skogen blir underlagt bærekraftig forvaltning, er skogeksperter bekymret over hvor lenge det vil være skog igjen i dette området.

Det er et stort antall aktører involvert i den ulovlige hogsten. Blant de sentrale aktører er forretningsfolk og oppkjøpere fra Kina. Dette henger sammen med at Kina selv har stoppet hogsten i egne naturskoger for å unngå ytterligere miljøødeleggelser. Import av trevirke til Kina har derfor økt voldsomt. I 1997 importerte Kina tømmer for USD 6 mrd, mens tallet for 2003 er anslått til USD 13 mrd. Mesteparten av importen kommer fra Russland, Canada og asiatiske land. I senere år har også afrikanske land eksportert tømmer til Kina, blant annet Gabon, Tanzania og Mosambik.

Flere kinesiske oppkjøpsfirmaer er representert i Tanzania. Firmene opererer gjennom mellommenn, gjerne asiater bosatt i Tanzania. Disse igjen har ansatt afrikanske som samarbeider med lokalbefolkningen. Myndighetspersoner har også en sentral rolle i denne hogsten da disse utsteder de nødvendige lisenser og tillatelser. Det er flere sjekkpunkter ved den nye Mkapa-broen og langs veien til Dar es Salaam, men det er kjent at de samme lisenser blir brukt flere ganger. Fordi lasten er så verdifull, blir mange penger liggende igjen ved sjekkpunktene langs veien og mye blir også betalt direkte til myndighetspersoner for å få lisenser. Også havnen i Dar es Salaam ble en 'god butikk' da eksporttillatelser var en forutsetning for å skipe tømmeret ut av landet. Avisen Guardian antyder at sentrale politikere og forretningsfolk i landet er involvert i den ulovlige hogsten.

For alle som krysset den nye broen over Rufiji-elven var det helt åpenbart hva som skjedde. Dusinvis av lastebiler med store tømmerstokker på veien nordover mot hovedstaden var lett synlig. Fra norsk side ble saken reist med Miljø-

Naturskogen som det hogges i er på over 20.000 kvadratkilometer – nesten på størrelse med Oppland fylke.

departementet på det årlige møtet i mars måned om det store norske støttede programmet for forvaltning av naturressurser, inkludert skog. Forut for, og i tilknytning til, det årlige møtet hadde en norsk delegasjon besøkt Rufiji-området og med selvsyn sett ødeleggelsene og de mange lastebilene med digre tømmerstokker på vei mot Dar es Salaam.

Myndighetene virket unnvikende da saken ble tatt opp på det årlige møtet.

Det var pressen som fikk saken på den offentlige dagsordenen. Gjennom undersøkende journalistikk og mange fotografier som ble presentert i avisene, ble myndighetene presset til å gjøre noe. Flere fremtredende embetsmenn i Skogdepartementet ble avsatt da det viste seg at de hadde utstedt ulovlige lisenser.

Den ulovlige hogsten har mange uheldige konsekvenser. Fra et miljømessig perspektiv er hogsten av skog verken bærekraftig eller tar hensyn til andre miljømessige forhold. Fordi så mye av hogsten og eksporten er ulovlig og uregistrert, går masse penger tapt i skatt og avgifter både for distriktsmyndighetene og sentralmyndighetene.

Den ulovlige hogsten har også en rekke meget uheldige og mer indirekte konsekvenser. Gjennom politikk-utforming og utarbeidelse av retningslinjer og strategier for forvaltning av skogene, har myndighetene i Tanzania lagt vekt på bred folkelig deltakelse. Når folk på landsbygda oppdager at myndighetenes representanter ser gjennom fingrene på den ulovlige hogsten og til og med oppmuntrer til den, mister de respekten for myndighetene. Mange landsbyfolk selv blir involvert i den ulovlige hogsten. Dette undergraver arbeidet og motivasjonen til de som er opptatt av å fremme en bærekraftig forvaltning.

I 1998 ble en sektorpolitikk for skog vedtatt. Sentralt her er hvorledes en skal fremme en bærekraftig forvaltning av skogressursene og involvere lokalbefolkningen i forvaltningen. Senere er det utarbeidet et omfattende program for gjennomføring av denne politikken (National Forest Programme in Tanzania 2001-2010). Verdensbanken og 5-6 bilaterale givere, inkludert Norge, skal gi betydelig støtte for å gjennomføre programmet. Meget av

sentralmyndighetenes og givernes tid de siste årene har gått med til utvikling av politikken, utarbeidelse av planer og koordinering mellom givernes. Innsatsen i skogsektoren skal også settes i relasjon til de andre vedtatte utviklingsmålsettinger og program; Millenium Development Goals, oppfølging av Johannesburg-konferansen i 2002 og Tanzanias fattigdomsstrategi.

Midt i dette arbeidskrevende planleggings- og koordineringsarbeid i Dar es Salaam, skjer altså den ulovlige hogsten i Rufiji-området. Den ulovlige hogsten undergraver alt av politikk, planer og koordineringsarbeid og setter dette mangeårige arbeidet i et nesten tragikomisk perspektiv. Det får hele planleggingsarbeidet til å fortone seg som en skrivebordsøvelse som viser lite forståelse for de krefter som i praksis preger store deler av forvaltningen av skogressursene.

For givernes må en lærdom av dette være at en ikke bare fokuserer på politikk-utforming, planlegging og koordinering, men også ser på hvilke aktører som finnes i systemet og som har sterke økonomiske interesser i ulovlige aktiviteter som underminerer de flotte målsettingene som politikken fremmer. Det blir således viktig å inkludere et perspektiv som fokuserer på implementeringen av vedtatte planer og som viser en forståelse for den kontekst som planene skal virkeliggjøres i. Det er imidlertid en stor fare for at så ikke skjer. Karakteren i den nåværende form for utviklingssamarbeid er preget av distansert overordnet politikk-utvikling, planlegging og giverkoordinering og hvor de involverte aktørene, både på myndighets- og giversiden, viser liten vilje og evne til å ta et oppgjør med de aktører som undergraver utviklingsmålsettingene.

Ulovlig forvaltning av naturressurser er en del av dagliglivet i Tanzania. Sporadisk rapporterer pressen om korrupsjon og ulovlig forvaltning når det gjelder fiskeriene, skogressursene, jord, gruvedrift og vann. I denne saken har pressen fungert på sitt beste. Myndighetene har beklaget seg offentlig og det har vært en meget pinlig affære for mange myndighetspersoner.

Den siste måneden nevner pressen at bare noen få lastebiler med tømmer krysset Mkapa-broen og reiser mot Dar es Salaam. Kan imidlertid den ulovlige hogsten ta seg opp igjen? Det er meget sannsynlig og rapporter har allerede kommet inn om at tømmeret fra den ulovlige hogsten har tatt veien sørover. En kinesisk 20.000 tonnns båt har vært i havnen i Lindi, helt sør i Tanzania på grensen mot Mosambik og lastet ulovlig tømmer. Lastebiler med ulovlig tømmer krysser nå også over til Mosambik på vei til havner i dette landet.

Det er på tide at givernes og myndighetene nå hever blikket utover sitt arbeid med fremtidig planlegging og koordinering, og griper skikkelig fatt i denne saken.

Store arealer med skog i Tanzania blir nå hogd ulovlig ned og eksportert – hovedsakelig til Kina.

FOTO: PER KR. LUNDEN

Eirik G. Jansen er 1. ambassadesekretær ved ambassaden i Dar es Salaam, Tanzania, siden august 2003. I tillegg er han Dr. Philos i sosialantropologi.

Aids tærer på «ku-kapitalen»

AV WANJA THUKU, KENYA

KENYA

Av og til kan vi afrikanere oppfattes av andre som litt primitive. Noen tror at vi bruker kuer i stedet for penger som betalingsmiddel. Nå er det slik at mange landsbyboere i Kenya har kuer i «banken», og det kan være både naturlig og riktig. Men nå tæres det kraftig på denne kapitalen.

Jeg har nettopp besøkt det vestre Kenya og sett hvordan kuer er den viktigste målestokken på velstand. Dette har vært naturlig gjennom århundrer. Riktignok kan kapitalen trues gjennom tørkeperioder, dyresykdommer og kvegtyver, men alternativene er enda mer usikre. Mange stoler ikke på de tradisjonelle bankene, der det går mange historier om underslag og mislighold. Hele banken kan også bli borte, og pengene med dem. Det er også lettere å passe på en ku i ens egen bakgård enn penger på vei til og fra banken. Dessuten gir også kuene renter i form av melk og kalver.

En ny studie fra det vestlige Kenya viser at det nå tæres på «ku-kapitalen», uten at det bygges opp kapitalreserver i banken eller andre steder. Resultatet er økt fattigdom. I tillegg til at flere dyr dør av sykdom, må også kvegeierne kvitte seg med stadig større deler av kuflokken.

Kuer har alltid vært brukt som betalingsmiddel til en svigerfamilie som gifter bort datteren. En normal brudepris er fra to til tolv kuer, alt etter brudens status. I Luhya-stammen er det vanlig å betale mye mer enn 12 kuer for en velutdannet brud. Etter som utdanningsnivået heves, øker dermed presset på «ku-kapitalen».

Det er også vanlig å sørge for mat til alle de frammøtte i begra-

En normal brudepris er fra to til tolv kuer, alt etter brudens status.

velser. Oftest må det slaktes én eller to kuer, et par geiter og mange høner når det tallrike begravelsesfølget skal mettes. Dette er spesielt alvorlig for «småsparene», de som bare en eller to kuer og noen geiter. Med den store økningen av aids i Kenya blir det flere begravelser, og dyreflokkene blir mindre og mindre eller forsvinner helt.

Hiv og aids skyver folk stadig lengre ut i fattigdommen. Det kan leses ut av småbøndernes kuflokker, som blir mindre og mindre. Kuer må også byttes mot medisin og helsetjenester. Undersøkelser fra de to distriktene Siaya og Vihiga i vestre Kenya viser nesten parallelle utviklingstendenser for økningen av hiv og aids og nedgang i størrelsen på kuflokker hos småbønderne i området. I området har forekomsten av hiv og aids økt fra 12 prosent i 1994

til 27 prosent i 2003. Nesten alle familier har opplevd dødsfall på grunn av aids i løpet av disse ni årene.

I 1974 var den store familien rik og hadde en stor kuflokk. I dag er alle dyrene borte.

Jeg treffer 85 år gamle Kagasa som forteller meg hvordan livet hennes har utviklet seg de siste 30 årene. I 1974 var den store familien rik og hadde en stor kuflokk. I dag er alle dyrene borte, og Kagasa tjener litt penger på å selge trekull. Hun måtte slakte to okser da mannen hennes døde for en del år siden. Og hun måtte slakte en ny ku til begravelsene til hver av de sju barna, som alle er døde. Nå har Kagasa bare noen magre høner igjen rundt det fattigslige huset.

I samme nabolaget finner jeg George Alusa (55). Hans liv har utviklet seg langt mer positivt enn for Kagasa. Alusa er vokst opp i en fattig fa-

sett fra sør

I spalten **Sett fra Sør** vil du møte korrespondenter fra afrikanske land.

Wanja Thuku er journalist i Kenya Times, Nairobi.

milie uten husdyr, og med under ett mål jord å dyrke på. Alusa var flink på skolen, og han tok videregående utdanning før han fikk fast jobb i politiet. Han la til side deler av lønna og kjøpte seg 15 mål jord der han nå dyrker te, mais, bananer og frukttrær. Fra overskuddet har han kjøpt fire gode melkedyr av beste avl og avstamning. Det gir nok melk til familien og en god del han kan selge hver uke. Alusa har to døtre, som begge har gått inn i politiet. Da de giftet seg, fikk Alusa en god brudepris, og ble enda rikere.

Eksemplene viser at kuer fortsatt fungerer som kapital og faktisk gir grunnlag for nesten de samme økonomiske analyser og utviklings-trekk som penger og aksjer i en moderne markedsøkonomi. Det er langt fra landsbyene i vestre Kenya til Wall Street, men de enkle lover om rikdom og fattigdom gjelder på samme måte. Ikke minst loven om at rike ofte blir rikere. Og de fattige blir fattigere.

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwambwa, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Sterke palestinske fortellinger

LITTERATUR

En helt spesiell roman har funnet veien til norske bokhandlere (ikke til boklubbene merkelig nok). «Solens port» er intet mindre enn det palestinske folks historie fra de ble jaget ut av landsbyene sine i 1948 og fram til i dag. Forfatteren Elias Khoury – som er født i 1948 og derfor på mange måter skriver sin historie – bruker haugevis av fortellinger for å belyse smerten, flukten, sinnet, gleden, kjærligheten, sviket og alle andre sterke følelser som har fulgt palestinerne siden de ble landløse flyktninger på egen jord.

Dette er en gigant av en bok. Historiene brer seg over 700 sider. Sentralt på disse sidene står en gammel helt fra motstandskampen som ligger i koma på sykehuset i Shatilla. Fortelleren er en barfotlege som er utdannet på kinesisk vis, og som må trå til som lege i et område der alt

som hører til en fungerende helse-tjeneste mangler. Fortelleren ønsker å gi den tyste pasienten en gnist av liv igjen, og det gjør han gjennom å fortelle – fortelle alle historiene fra deres liv.

Fortellingene handler blant annet om å bli jaget bort fra landsbyen sin og få røttene brutalt kuttet. De handler om livet i flyktingleire som Sabra og Shatilla. Krigen i Libanon eksploderer på sidene. Seks dagers krigen. Martyrene. Hamas. PLO. Vestbredden og Gaza. De handler om sterke historiske og kulturelle røtter som knases i stykker, om kjærlighetens vanskelige vilkår når tryggheten forsvinner, om angsten for barnas framtid.

Dette er først og fremst et stort litterært verk. Det er så mange tråder å holde fast i at det tar sin tid å komme skikkelig inn i historiene.

■ **Karavan** er et litterært tidsskrift på reise mellom kulturer som kommer ut i Sverige. Nå presenterer de et ekstra fylldig temanummer som setter fokus på utviklingen innenfor litteraturen i Sør-Afrika de siste ti åra. Boka inneholder noveller og dikt av både etablerte og unge sør-afrikanske forfattere. Alt er skrevet etter apartheidstatens fall. En av bidragsyterne er nobelprisvinneren J. M. Coetzee.

■ **Eventyret i Haydom** (Fædrelandsvennen) er historien om Haydom Lutheran Hospital fra 1955 til 2005. Forfatter og frilansjournalist Bjørn Enes har skrevet boka. Det er fortellingen om en gruppe norske misjonærer som kom til et folketomt område i Tanganyika i begynnelsen av 1950-åra. De trosset en forbannelse som fikk kveg til å dø, mennesker til å bli syke, løver, elefanter og leoparder til å dominere – og begynte å bygge et sykehus. Boka viser et stort utviklingsprang i lokalsamfunnet de siste

bokanmeldelse

Elias Khoury:

«Solens port»

Aschehoug, 2004.

Men er du først inne, fletter den ene historien seg i den andre og du blir stående midt i en av samtidens verste konflikter og ser det hele fra en side – palestinerne.

Men det er ikke noe heltepos. Det knippet mennesker som går igjen, blant et enormt mylder av andre mennesker, er av kjøtt og blod, med styrke og svakheter. De vinner og svikter. De elsker og hater. De dreper og blir drept. Og krangel og blodig uenighet mellom palestinerne selv er vi også vitne til.

Det er for så vidt en gammel på-

stand – men det hevdes at du kan lære like mye av en god roman som av all verdens utredninger og faglige analyser. Det er ingen tvil om at denne romanen gir levende liv og dyper innsikt til de nesten daglige dramatiske nyhetsmeldinger vi mottar fra kruttønna. Forfatteren gir noe av den samme følelsen som den libanesiske forfatteren Amin Maa-louf fikk fram i sin bok om korsfarerne – sett gjennom øynene på dem som ble korsfarernes bytte og slagmark.

Dette er en svært viktig bok for dem som leter etter historien, kulturen og den politiske bakgrunnstpet til det som utspiller seg i Midt Østen i dag.

TONNE BRATTELI

femti åra. Den tar også opp Norges og Europas forhold til Afrika, om fordømmer og forenklinger.

■ **Politics and persuasion – Media coverage of Zimbabwe's 2000 election** (Weaver Press) er skrevet av Ragnar Waldahl. I mars 1999 satte etableringen av avisa The Daily News en foreløpig stopper for medias ensidige dekning av den politiske situasjonen i Zimbabwe. Avisen ble også en viktig kanal for opposisjonen mot president

aktuelle bøker

Mugabes stadig mer brutale regime. Waldal viser hvordan dette mediaalternativet ga velgerne tilgang på politiske nyheter og bidro til å gjøre valget i 2000 til et av de mest spennende og åpne i landets korte historie. Han leverer en omfattende analyse av det som skjedde. Siden den gang har for øvrig Mugabe sørget for å stenge The Daily News.

SOS-barnebyer gir foreldreløse og forsømte barn en familie og et trygt hjem, hjelper dem til å skape sin egen fremtid og tar del i utviklingen av deres lokalsamfunn. Organisasjonen er politisk og religiøst nøytral, og arbeider uavhengig av nasjonalitet, kultur og religion. SOS-barnebyer har i dag 1700 prosjekter i 132 land over hele verden.

SOS-barnebyer er en av Norges største innsamlingsorganisasjoner. Inntektene i 2003 var 250 millioner kroner. Vi har 69 000 faddere og ytterligere 170 000 aktive givere. Vårt sekretariat består i dag av 29 faste medarbeidere.

FAST STILLING SOM PROSJEKTKOORDINATOR INTERNASJONAL AVDELING

Med mulighet for redusert arbeidstid (for eksempel 80%)

Prosjektkoordinator jobber i prosjektavdelingen som i dag består av ytterligere fire medarbeidere. Avdelingen følger opp de prosjektene SOS-barnebyer Norge finansierer.

Stillingen omfatter:

- Søknader og rapportering til NORAD og andre offentlige støttespillere
- Ansvar for oppfølging av utenlandsprosjekter. Innhenting og bearbeiding av informasjon fra prosjektene til bruk i rapporter og for markeds- og kommunikasjonsavdelingen i SOS-barnebyer.
- Kommunikasjon med SOS Kinderdorf International
- Behandling av henvendelser fra givere og internasjonale samarbeidspartnere
- Arbeid med bistandsfaglig utredningsarbeid, analyse og strategi
- Noe reisevirksomhet må påregnes

Vi er ute etter en person med relevant høyskoleutdannelse og bistandsfaglig arbeidserfaring, med spesiell kunnskap på skole- og lokalsamfunnsutvikling. Erfaring fra samarbeid med NORAD og budsjettarbeid er en forutsetning. Kunnskap om bistandsforvaltning og internasjonale organisasjoner som FN-organer, Verdensbanken m.fl. og erfaring fra arbeid i land i sør en fordel. Videre kreves gode norskkunnskaper og flytende muntlig og skriftlig fremstillingsevne på engelsk, IT-kunnskaper, og strukturert arbeidsform. Du må være utadvendt og ha evne til å arbeide under press, løsningsorientert, selvstendig og ha gode samarbeidsevner.

Lønn etter avtale. Tiltredelse: snarest mulig.

Informasjon om SOS-barnebyer finner du på www.sos-barnebyer.no. Eventuelle spørsmål om stillingen kan rettes til leder for prosjektavdelingen, Berit Bakkane tlf. 22 47 92 82.

Søknad sendes innen 15. januar 2005 til SOS-barnebyer v/Berit Bakkane, Postboks 733 Sentrum, 0105 OSLO eller på e-post: berit.bakkane@sos-barnebyer.no

SOS-barnebyer
Langsiktig hjelp til foreldreløse barn

Save the Children Norway (Redd Barna) is a non-governmental humanitarian membership organisation which is politically and religiously independent, working to realise children's rights in accordance with the United Nations Convention on the Rights of the Child.

Save the Children Norway now seeks candidates for the following positions:

CAMBODIA and NICARAGUA Resident Representatives

MURMANSK Programme Director

Save the Children Norway's programme in Cambodia was established in 1988. The office is located in Phnom Penh and has 38 local employees and an annual budget of 15 MNOK.

Save the Children Norway's programme in Nicaragua was also established in 1988. The office is located in Managua and has 18 local employees and an annual budget of 24 MNOK.

Save the Children Norway's programme in Murmansk was established in 2002 and is located in the city of Murmansk. The office is currently in the process of hiring staff, and will have 5 local employees. The annual budget is 3,2 MNOK.

Main responsibilities:

- Leadership of the programme within the framework of given strategies and policies
- Organisational development and team building
- Financial management and fundraising
- Represent Save the Children Norway towards authorities, donors and partners in the country/region

Qualifications:

- For all three countries: Higher education and minimum ten years of relevant work experience, including at least three years of leadership/management experience. For Murmansk: Professional background from working with children at risk is a requirement.
- For all three countries: Fluency in English. For Nicaragua, fluency in Spanish is also required.
- Good interpersonal communication skills and cultural sensitivity.
- Knowledge of Norwegian foreign and development policy.
- Knowledge of the respective countries/regions would be considered an asset.

Duration of appointment: Two years, starting Spring/Summer 2005. Further information may be obtained from: For Cambodia, Kari Vestbø, tel. 22 99 08 73, for Nicaragua, Kari Thomassen, tel. 22 99 08 81, for Murmansk, Bjørn Lindgren tel. 22 99 08 95.

Application with CV should be sent to: personalavd@reddbarna.no

Closing date for applications:
December 31st, 2004.

Redd Barna

nytt om navn

Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider Fred Isaksen på e-post: nyttomnavn@akela.no eller på telefon 922 21 487.

Vibeke Hollekim er ansatt i FOKUS til å lede TV-aksjonen 2005. Vibeke Hollekim har jobbet som journalist siden 1995, blant annet i Aftenposten og Kvinner & Klær. Vibeke har jobbet spesielt med temaer knyttet til kvinners situasjon og vold mot kvinner i særdeleshet. Hun var ansatt i årets TV-aksjon Hjerterom, hvor hun blant annet hadde ansvar for budskapsformidlingen.

Lene Freng tiltrer som prosjektkoordinator i FOKUS 6. desember 2004. Stillingen er et års vikariat for **Hanne Lotte Moen** som går ut i svangerskapspermisjon. Lene kommer fra jobben som prosjektleder i FORUT Sri Lanka, i et rehabilitering og gjenoppbygningsprosjekt og har før det arbeidet to år for FN på Øst Timor. Fra 1998-2000 arbeidet hun som informasjons og organisasjonskonsulent for Afghanistan-komiteen i Norge.

Inger Stavelin, Paal Eckhoff Salvesen og **Per Kr. Lunden** er nye partnere i Assist Consulting AS. De tre har kontoradresse i Risør, mens **Bjarne Garden** og **Dag Aarnes** bestyrer hovedkontoret i Oslo. Konsulentbedriftens stab har bred erfaring fra internasjonalt arbeid og utviklingssamarbeid. Assist arbeider

Den nye staben i Assist Consulting, fra v.: Inger Stavelin, Paal Eckhoff Salvesen, Dag Aarnes, Per Kr. Lunden og Bjarne Garden.

med analyse, evaluering, rådgivning og prosjektstyring, og legger spesiell vekt på formidling. Inger Stavelin er journalist fra Norsk Journalisthøgskole, og har i løpet av året avsluttet et lengre frilansopphold i Dar-es-Salaam. Paal Eckhoff Salvesen er sosiolog med kvalitativ analyse som spesialområde. Han har arbeidserfaring blant annet fra Norsk Folkehjelp og Norsk Gallup. Per Kr. Lunden er journalist og medievtter.

Han har den siste tiden arbeidet med medieutvikling i Afrika. Alle tre kommer fra Sørvis Kommunikasjon, som la ned virksomheten i fjor.

Dag Aarnes er utnevnt som medlem av Independent Monitoring Group i Tanzania, en gruppe som gjennomgår forholdet mellom myndigheter og bistandsgivere i Tanzania annethvert år. Aarnes er samfunnsøkonom med bred erfaring fra

arbeid med utviklingsspørsmål og utredninger, og partner i Assist Consulting. Han var landøkonom/makroøkonomisk rådgiver ved ambassaden/bistandsrepresentasjonen i Lusaka, Zambia 1990-1993. Som konsulent har han gjennomført en rekke oppdrag innenfor bistands- og utviklingsspørsmål, og har bred erfaring innenfor programbistand og internasjonalt samarbeid om bistandskoordinering.

Sissel Ekås (47) fra Kristiansand er utnevnt til assisterende spesialrepresentant og nestleder for FNs fredsbevarende operasjon for Etiopia og Eritrea (UNMEE). Hun kommer fra en stilling som divisjonsdirektør i FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) med ansvar for likestilling og befolkning. Hun kom til FAO i 1998 fra stillingen som assisterende direktør for FNs kontor for bekjempelse av tørke og forørkning (UNSO). Hun begynte sin FN karriere i 1982 som juniorekspert i Niger ved kontoret til FNs utviklingsprogram (UNDP). Mellom ulike FN-oppgaver har hun hatt flere stillinger i norsk miljø- og bistandsforvaltning. Ekås er utdannet i USA i statsvitenskap med internasjonal politikk som spesialfag.

Svar
hvem? hvor? hva i all verden?

1. Wangari Maathai, vinner av årets Nobels fredspris.
2. Barn, kvinner, funksjonshemmede, urfolk og flyktninger.
3. Verdens Handelsorganisasjon eller på engelsk: World Trade Organisation.
4. Janjaweed.
5. Ca. 1,9 millioner.
6. Tanzania og Kenya.
7. Table Mountain.
8. Rafting.
9. Indus.
10. Te.
11. Rabies (hundegalskap).
12. Portugal.
13. Somoza.
14. Det nasjonale flyselskapet.
15. Flamingoer.
16. Et indisk strengeinstrument.
17. 1994.
18. Verdensbanken.
19. Bechuanaland.
20. Lokale språk.

Alt riktig: Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
15-19: Verden trenger deg.
10-14: Du kan se framtiden lyst i møte.
5-9: Ikke så verst.
1-4: Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
0: Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

Bistandstorget
har ledig stilling som
DAGLIG LEDER

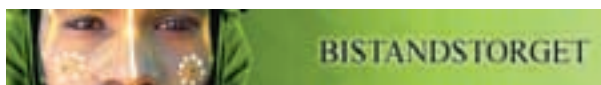
Bistandstorget er en kompetansehevende medlemsorganisasjon for organisasjoner i det norske sivile samfunn som er engasjert i bistandsarbeid i sør og øst. Bistandstorgets formål er å styrke disse organisasjonenes arbeid gjennom å legge til rette for erfaringsutveksling, kompetanseheving, bevisstgjøring og kvalitetsheving. Stillingen som daglig leder erstatter en tidligere konsulentavtale. Stillingen er en åremålstilling på fem år.

Arbeidsoppgaver:

- koordinere arbeidet i sekretariatet (med personalansvar)
- gjennomføre handlingsplaner innen de rammer styret bestemmer
- forberede saker til styret og iverksette styrets vedtak
- betjene medlemsorganisasjonene med informasjon, rådgiving og andre tjenester
- styrke samarbeidet og dugnadsarbeidet mellom medlemmene
- profilere og representere Bistandstorget
- følge opp samarbeidet med Norad og andre offentlige etater
- utvikle organisasjonen strategisk
- delta i fagmiljøet og fasilitere debatt om utviklingsspørsmål
- forberede saker for årsmøtet etter avtale med styrets leder

Kvalifikasjoner:

- relevant høyere utdanning
- erfaring fra nettverksarbeid
- erfaring fra arbeid i utviklingsland
- erfaring fra organisasjonsarbeid
- evne til å arbeide selvstendig og samvittighetsfullt, langsiktig og målrettet
- være pådriver i prosesser og ha gode samarbeidsevner
- meget gode engelskkunnskaper, skriftlig og muntlig
- personlig egnethet

Daglig leder rapporterer til styrets leder.

Tiltredelse: våren 2005, etter avtale.

Lønnsbetingelser: l.tr 47 til 57, avhengig av kvalifikasjoner. Sted: Oslo.

Opplysninger: henvendelse styrets leder Oddvar Espegren telefon 24 11 11 57/489 59 585.

Søknad med CV sendes e-post: oe@bnn.no. Attester og vitnemål vil bli etterspurt senere. **Søknadsfrist: 15. januar 2005.**

Neste
bistandsaktuelt
utkommer ca. 28. februar

ALLE FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av 3. verdensspørsmål? Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utvikling, om de mange små skritt for å unngå sultkatastrofer og krig, om vanlige mennesker som gjenvinner troen på fremtiden? Vil du gjerne følge med i de bistandspolitiske og bistandsfaglige debattene? Nå har du muligheten.

JA, jeg vil ha et gratis-abonnement på Bistandsaktuelt.

Sendes til:

bistandsaktuelt

Norad, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.com

Idérike irakiske gründere

På etableringskurs i påvente av fred

Mens nyhetene fra hjemlandet er preget av krig, bomber, kidnappinger og fattigdom forsøker irakiske flyktninger å forberede seg til den dagen de eventuelt kan vende hjem. Nylig var 19 irakere på etableringskurs for små og mellomstore bedrifter.

IRAK

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

- Pris, minus variable kostnader = bidrag. Trekker dere så i fra de faste kostnadene, så får dere det beregnede resultatet før skatt, sier Viggo Slåttsveen, prosjektleder i det norske firmaet Business Innovation Programs (BIP).

- Da er det bare å begynne å regne, oppfordrer kurslederen.

19 personer, ni av dem kvinner, bøyer seg over regnemaskin og regneark. Nå skal de se om ideene deres vil gi nok avkastning.

Raske egg. - Høner legger egg allerede på andre dag, slik at jeg raskt vil tjene penger, smiler Sobhi Alani Rajaa.

Hun har bodd nesten seks år i Norge, men har familie - tre søstre og to brødre med familie - i Iraks hovedstad Bagdad.

- Jeg håper og ønsker at det blir bedre i Irak etter hvert, slik at jeg kan vende tilbake. Men akkurat nå er det ikke mulig. Alt er bare kaos, sier Sobhi.

Hun forteller at hun alltid har gått rundt med en kremmer i magen.

- Jeg måtte bare lære meg hvordan jeg skal komme i gang. Det gjør jeg her. Jeg ringte ned til Irak for å høre hva det var behov for, og fikk to ideer: Kjølelager for frukt og grønnsaker og kylling- og eggproduksjon. Så nå regner jeg på hvor mye jeg kan tjene på kyllingdrift, og hvor mye jeg må kjøpe inn av utstyr for å komme i gang, sier Sobhi.

Hun røper at avkastningen på papiret så langt ser bra ut.

Senere på kurset skal de få hjelp til hvor de kan søke etter nødvendige maskiner og utstyr. Sobhi forteller at familien i Bagdad er klare til å starte opp.

- De ble så glade da de hørte at det nå kan skje noe. Ingen av dem har fast jobb, sier hun.

Skape en framtid. Produksjon av isblokker, hudpleiesalong, bleieproduksjon, tomatdyrking og klesdesign - kursdeltakerne bobler over av ideer. Noen har dessuten endret idé underveis. En telefon til Irak førte for eksempel til at tanken om brusfabrikk ble endret til produksjon av bleier.

- Tanken med å holde slike kurs, er å koble tiltak i Norge med tiltak ute - et såkalt «tosporet løp», fortel-

Hektisk regnevirkosomhet for de irakiske kursdeltakerne. Nå skal de se om ideene deres er økonomisk bærekraftige eller ei.

ALLE FOTO: GØRIL TRONSDEN BOOTH

”Ideen er at når flyktningene først er her, så burde de i større grad bli engasjert i å forme sin egen framtid når de skal vende tilbake.

Bjørn Reite, prosjektleder i BIP.

Her finner du mer informasjon om kurset, både på norsk og arabisk: www.bips.no

Kvinnelige kremmersjeler, f.v. Ikbal Al-Ani, hudpleiesalong, Alhachimi Majida, medisinsk analyselaboratorium, Geen Mohammad og Hawin Hafzullah, klesdesign.

ler Bjørn Reite, som sammen med Viggo Slåttsveen er prosjektleder i BIP. Programmet har tidligere hjulpet små og mellomstore bedrifter på Balkan til å komme i gang.

- Ideen er at når flyktningene først er her, så burde de i større grad bli engasjert i å forme sin egen framtid når de skal vende tilbake, sier Reite.

På kurset, som støttes økonomisk av Utlendingsdirektoratet, lærer de å sette opp og å kalkulere forretningsplaner, om hvilke lover og tollsatser som gjelder, hvor de kan få skaffet nødvendig utstyr. I Utenriksdepartementet er det søkt om støtte til å starte et eget senter for

entreprenører i Bagdad samt om støtte til kreditt for lånefinansiering.

- Av de fem kursene vi har holdt, vil trolig en stor andel kunne komme i gang, sier Slåttsveen.

Tolk og koordinator på kurset, Hussein Tahir har flyttet tilbake til Bagdad med familien - kone og fem barn. Nå forsøker han å hjelpe folk i gang.

- Det er viktig å kvalifisere folk, hjelpe dem med ideer. I Irak er det mye penger, men mangel på gode ideer, sier Hussein, som håper på å få startet opp et arbeidskontor.

- Folk må få se at noen vil hjelpe dem med å skaffe jobb - å skape en

framtid, sier han.

Klesdesign og isblokker. Geen Mohammad og Hawin Hafzullah har begge bodd 12 år i Norge. Begge kommer fra Kurdistan. De to kvinnene drømmer om å starte med klesdesign i Norge, for siden kanskje å vende tilbake til moderlandet. Nå regner de på kjøleprisen for å se om prosjektet er driveverdig.

- Så langt kan jeg tjene penger, sier Hawin fornøyd.

- Ikke jeg! utbryter Geen.

- Jeg selger altfor billig og går med tap. Her må prisen opp!

Geen begynner å bli i tvil om avkastningen vil stå i forhold til innsatsen. Mot slutten av kursdagen kommer det fram at hun er utdannet maskinentreprenør. Sammen med kurslederne begynner hun å fundere på om det kanskje hadde vært en bedre idé å kjøpe brukte generatorer og veivalser i Norge, og å få disse fraktet til Irak.

Hassan Al-Tamini vil ikke endre idé. Han vil starte produksjon av isblokker i hjembyen Najaf, og har akkurat fått vite at disse i dag selges for 7000 dinarer og ikke 350 slik han har kalkulert med. Selv med en pris på 3-4000 dinarer, ser regnestykket bra ut.

- Med åtte måneder sommer har vi stort behov for is, gliser han fornøyd,

- Jeg vil være med å bygge opp igjen landet mitt, sier Hassan.